

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЧЕТВЪРТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ФИНГЪР СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба №. 37346/05)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

10 Май 2011 г.

Това решение става окончателно при обстоятелствата, посочени в член 44, § 2 от Конвенцията. Решението може да бъде предмет на редакторски промени.

В делото Фингър срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Четвърто отделение),
заседаващ в състав:

Никола Браца, *Председател*,

Лех Гарлички,

Лиляна Мийович,

Пейви Хирвеля,

Леди Бианку,

Здравка Калайджиева,

Небойша Вучинич, *съдии*,

и Фатош Арачи, *Заместник-секретар на отделението*,

след като обсъди въпросите в закрито заседание, проведено на 3 май
2011 г.,

постановява следното решение, прието на същата дата:

ПО ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (№ 37346/05) срещу Република България подадена в Съда на основание Член 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи ("Конвенцията") от българската гражданка г-жа Мария Василева Фингър ("Жалбоподател") на 6 октомври 2005 г.

2. Жалбоподателката е представлявана от г-н М. Екимджиев и г-жа Г. Черничерска, адвокати, практикуващи в Пловдив. Българското правителство ("Правителството") е представлявано от агентите си г-жа Н. Николова и г-жа М. Димова от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателката твърди, по-специално, че редица съдебни процедури във връзка с делба на собственост, по които тя е страна, били неоснователно дълги. Освен това тя твърди, че не е разполагала с ефективни средства за правна защита в това отношение.

4. На 23 февруари 2010 г. Съдът (пети състав) реши да предостави приоритет на жалбата съгласно член 41 от своя Правилник. Той обяви жалбата за частично недопустима и реши да изпрати на правителството уведомление за оплакванията относно продължителността на производството и твърденията за липса на средства за правна защита във връзка с това. Той също така прикани страните да представят становища дали случаят е подходящ за пилотна съдебна процедура (виж *Broniowski v. Poland* [GC], 31443/96, §§ 189-94 и точки 3 и 4 от диспозитива, ЕСПЧ 2004 г.-V, и *Hutten-Czapska v. Poland* [GC] № 35014/97, §§ 231-39 и точки 3 и 4 от диспозитива, ЕСПЧ 2006 г.-VIII, както и новоприетият член 61 от Правилника на

Съда, който е въведен от Съда на 21 февруари 2011 г. и влезе в сила на 01 април 2011 г.).

5. Жалбата по-късно е изпратена в Четвърто отделение на Съда, след повторното определяне на съставите на отделенията на Съда на 01 февруари 2011 г.

ПО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

6. Жалбоподателката е родена през 1946 г. и живее предимно в Германия.

7. След смъртта на родителите си жалбоподателката, заедно с брат си, Б. Р. наследяват къща и парцел в София, парцел в с. Долни Пасарел и две ниви.

8. На 9 юли 1996 год. Б. Р. завел иск срещу жалбоподателката пред Софийския районен съд за делба на къщата и на двата парцела.

9. На първото заседание, проведено на 10 декември 1996 г., жалбоподателката иска също така и двете ниви да се включат в делбата. Съдът уважава това искане и отлага делото с указания към страните да представят доказателства, включително планове за двата парцела.

10. Съдебното заседание, насрочено за 6 март 1997 е отложено, тъй като плановете, които трябва да се осигурят от общинските органи не са готови, а другото съдебно заседание, насрочено за 6 май 1997 г., не се е състояло, защото адвокатът на Б. Р. отсъствал.

11. На 23 септември 1997 г. съдът поиска от вещо лице да определи стойността на имотите и да каже дали е възможно те да се разделят. Съдебното заседание, насрочено за 20 януари 1998 г. не се е състояло, тъй като експертният доклад не е готов. Докладът очевидно никога не е изготвен.

12. На 19 март 1998 г. съдът по искане на страните спира производството, за да могат те да разрешат случая. Въпреки това, тъй като те не могат да постигнат съгласие, производството е възобновено на неуточнена по-късна дата през 1998 година.

13. Двете заседания, определени за 29 октомври 1998 г. и 02 февруари 1999 г., не се състояли, тъй като жалбоподателката не е редовно призована и е отсъствала. Съдебното заседание се провежда на 16 март 1999 г. въпреки отсъствието на жалбоподателката.

14. С решение от 15 април 1999 г. Софийският районен съд позволява разделянето на имотите на две равни части. Тъй като нито

една от страните не обжалва, съдебното решение влиза в сила и съдът продължава с втория етап на производство.

15. На заседанието, проведено на 19 октомври 1999 г. жалбоподателката поставя искане къщата да бъде възложена изключително на нея. Б. Р. иска назначаването на вещо лице, което да отговори на същите въпроси, като тези, за отговора на които е назначено вещо лице по време на първата фаза на производството.

16. Съдебното заседание, насрочено за 18 ноември 1999 г., е отложено, тъй като експертният доклад не е готов.

17. По време на съдебното заседание, проведено на 16 декември 1999 г. съдът приема доклада като доказателство. Изводът, който се прави в него е, че нито един от имотите не е поделен. Страните не оспорват това заключение.

18. С решение от 10 януари 2000 г. Софийският районен съд възлага къщата и парцела в София на жалбоподателката, а парцела в с. Долни Пасарел и двете ниви на Б. Р.

19. Б. Р. обжалва с искане, наред с други неща, извършване на експертиза за определяне стойността на имотите и за възможностите те да бъдат поделени.

20. Първото заседание пред Софийския градски съд се провежда на 6 юли 2000 г. Съдът отказва да назначи съдебната експертиза, поискана от Б. Р. и отлага делото, за да позволи на страните да призват свидетели и да представят допълнителни доказателства.

21. На следващото заседание, проведено на 25 октомври 2000 г. съдът изслушва двама свидетели. Съгласява се да назначи изготвянето на експертният доклад, поискан от Б. Р.

22. Двете заседания, насрочени за 31 януари и 3 май 2001 г. са отложени, тъй като докладът не е изготвен.

23. Докладът, който заключава, че къщата в София е поделена, но че парцелът в Долни Пасарел е неподделен, е готов на 23 октомври 2001 г. Той е приет като доказателство в съдебното заседание, проведено на 31 октомври 2001 г. Жалбоподателката възразява срещу заключенията в доклада и иска втори експертен доклад да бъде изготвен от три вещи лица. Б. Р. иска експертиза относно възможността за разделяне на една от нивите.

24. На следващото заседание, проведено на 20 март 2002 г. Б. Р. представя план, одобрен от техническите служби на общината, за разделяне на къщата. Съдът приема като доказателство експертният доклад за делимост на нивата и по искане на жалбоподателката, назначава експертен доклад за определяне на актуалната стойност на парцела в с. Долни Пасарел.

25. Съдебното заседание, насрочено за 6 ноември 2002 г. е отложено, тъй като експертизите не са готови. Съдът иска от вещото

лице, извършило оценка на стойността на парцела в с. Долни Пасарел да определи и стойността на двете ниви.

26. По време на съдебното заседание, проведено на 29 май 2003 г., съдът приема като доказателство допълнителната експертиза, относно къщата, която също така заключава, че същата е поделяема и експертният доклад относно стойността на парцела в с. Долни Пасарел и на двете ниви. Жалбоподателката оспорва заключенията на първата експертиза и иска нова експертиза за поделяемост на къщата. Съдът уважава нейната молба, независимо от възраженията на Б. Р.

27. По време на съдебното заседание, проведено на 12 февруари 2004 г. адвокатът на жалбоподателката заявява, без допълнително обяснение, че желае да оттегли искането за експертизата за поделяемост на къщата. Изглежда, че оттеглянето се основава на факта, че жалбоподателката не е успяла да плати дължимите такси за изготвянето на доклада.

28. Последното заседание е проведено на 29 април 2004 г. Съдът представя на страните проект на предложение за делба. Жалбоподателката възразява срещу това с твърдението, между другото, че къщата е неподделяема. Тя поиска допълнителен експертен доклад по този въпрос. Съдът отхвърля искането, Отбелязвайки, че на жалбоподателката по-рано ѝ е било позволено да иска такъв доклад, но не е успяла да плати необходимия депозит. Доказателствени искания на толкова късен етап били възможни само, ако наистина са необходими за правилното произнасяне по делото.

29. С решение от 10 май 2004 г. Софийски градски съд отменя решението на долната инстанция. Той решава, наред с други неща, да не се вземат предвид първоначалните експертизи за поделяемост на къщата и да се вземе предвид последната такава, Отбелязвайки, че тя е обективна и че тримата експерти, които са я изготвили са били единодушни. Съдът отхвърля възраженията на жалбоподателката срещу доклада, Отбелязвайки, наред с други неща, че на нея ѝ е било разрешено да поиска допълнителна експертиза, но че тя не е успяла да се възползва от тази възможност. Съдът установява, че къщата е поделяема, защото е технически възможно да се направи това и защото е имало план, одобрен от общинската администрация. Съдът също така посочва, че разделянето може да се извърши чрез теглене на жребий, без голямо затруднение. Съответно, съдът поделя имотите на две части, първата включваща първия етаж на къщата в София и парцела в с. Долни Пасарел, а втората - втория етаж на къщата и двете ниви.

30. На 20 юли 2004 г. жалбоподателката обжалва по правни въпроси. На 22 юли 2004 г. Софийски градски съд ѝ дава указания да прецизира оплакванията си. Тя прави това на 21 септември 2004 г., твърдейки, че съдът е допуснал грешка като е установил, че къщата може да се подели. Експертният доклад, на който се е позовал не е взел

предвид приложимите правила в строителството. Съдът също така е допуснал грешка, като е отказал молбата жалбоподателката за нов експертен доклад; тя не била успяла да плати депозита, тъй като е била извън страната по това време.

31. Върховният касационен съд провежда заседание на 21 февруари 2005 г. и с окончателно решение от 7 април 2005 г. потвърждава решението на долната инстанция. Той отбелязва, че адвокатът на жалбоподателката е оттеглил искането за допълнителна експертиза. Жалбоподателката поради това не можела да се оплаква, че е била лишена от възможност да представи доказателства за поделяемост на къщата. Нейните възражения във връзка с плана за разделянето били обсъждани и отхвърлени от по-долната инстанция. Съдът продължава и отбелязва, че вещите лица и общинската администрация са установили, че поделянето може да се извърши, без прекалено много неудобства и без да нарушават приложимите правила в строителството. Поради това, заключението на долната инстанция, че къщата е поделяема не е в противоречие с материалния закон.

32. Производството е възобновено след това пред Софийски районен съд. По време на съдебното заседание, проведено на 21 юни 2005 г. жалбоподателката и Б. Р. хвърлили жребие, за да се определи кой от поделените имоти при кого ще отиде. Б. Р. получава първия етаж на къщата в София и парцела в с. Долни Пасарел, а жалбоподателката получава втория етаж на къщата и двете ниви. Съдът потвърждава подялбата, като разпорежда жалбоподателката да заплати на Б. Р. малка сума за изравняване на техните дялове и прекратява производството.

33. На 29 юни 2005 г. жалбоподателката подава жалба срещу предложеното разделяне. На 4 юли 2005 г. Софийският районен съд я инструктира да уточни оплакванията си и да заплати необходимата такса. Инструкциите на съда са връчени на адвоката на жалбоподателката на 7 септември 2005 г. На 14 септември 2005 г. той иска удължаване на срока, позовавайки се на факта, че жалбоподателката е в чужбина. На 13 октомври 2005 г. съдът допуска удължаване до 15 октомври 2005 г.

34. Тъй като жалбоподателката не спазила указанията на съда, на 25 януари 2006 г. съдът отказва да изпрати жалбата пред по-горния съд за разглеждане. Въпреки посещенията в дома жалбоподателката на 3, 8 и 17 февруари, 1 март, 16, 20 и 27 април и 1 май 2006 г., призовкарите на съда не успяват да намерят жалбоподателката, за да я уведомят за решението на съда. На 22 май 2006 г. те връчват уведомлението на адвоката на жалбоподателката. Тъй като той не обжалва решението, то влиза в сила на 30 май 2006 г.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО

A. Конституцията от 1991 г.

35. Съгласно Член 130 от Конституцията, Висшият съдебен съвет е основният орган, който управлява съдебната система (която в България, се състои от съдилищата, прокуратурите и следствените служби). Той има правомощия, между другото, да назначава, повишава, понижава и освобождава от длъжност съдиите, прокурорите и следователите (Член 129, ал. 1 и Член 130, ал. 6 (1)) и да налага най-тежки дисциплинарни наказания (Член 130, ал. 6 (2)).

36. Изменение в Конституцията от 2007 г. добавя нов Член 132а, който предвижда създаването на инспекторат към Висшия съдебен съвет. Инспекторатът, който се състои от главен инспектор и десет инспектори, е натоварен с проверка на работата на съдебната власт, без да нарушава независимостта на съдиите, прокурорите и следователите (Член 132а, ал. 6). Той може да се самосезира или да действа по сигнали на физически лица, юридически лица или държавни органи (Член 132а, ал. 7). Той разполага с правомощия да отнесе въпроса към съответните органи или да прави предложения и доклади към тях (Член 132а, ал. 9).

A. Закон за съдебната власт от 2007 г.

37. Член 7 (1) от Закона за съдебната власт от 2007 г. предвижда, че "Всеки има право на справедлив и публичен процес в разумен срок и от независим и безпристрастен съд".

38. Член 40 - 60 от Закона урежда структурата, правомощията и дейността на Инспектората към Висшия съдебен съвет (вж. точка 36 по-горе). Едно от правомощията на инспектората е проверяване на движението на делата, както и приключването им в установените срокове (член 54 (1) (2)). Той извършва проверки, предвидени в годишната му програма и не планирани проверки, предизвикани от сигнали (член 56 (1)). След извършването на проверка на работата на даден съдия, прокурор или следовател, Инспекторатът изготвя доклад, съдържащ неговите констатации и препоръки, ако има такива (член 58 (2)). Този доклад се представя на съдията, прокурора или следователя, както и на прекия им ръководител (чл. 58 (3)). Прекият ръководител трябва, в срока, определен в доклада, да информира главния инспектор за изпълнението на препоръките (чл. 58 (4)).

Б. Граждански процесуален кодекс от 1952 г.

39. По това време производството по делба на собствеността се урежда от членове 278 - 93а от Гражданския процесуален кодекс от 1952. То се състои от две фази.

40. По време на първата фаза съда трябва да установи броя и самоличността на съсобствениците и на съсобствените обекти, както и дяла, на който всеки собственик има право (Член 282, ал. 1).

41. По време на втората фаза съдът извършва подялбата, която би могла да стане или като се уточни коя вещ при кой съсобственик отива (членове 287 и 289), или чрез продажба на търг на една неподеляема вещ и разпределение на приходите между съсобствениците (Член 288, ал. 1). Ако един от поделяемите имоти е жилище, обитавани от съсобственик, който няма друго жилище, той или тя може да поиска това жилище да бъде поставено в неговия/ нейния дял изключително като компенсира дяловете в него на останалите съделители (Член 288, ал. 3).

42. В делбеното производство съдът може да разгледа и някои допълнителни въпроси, като например определянето на произхождението и валидността на завещанията (Член 281, ал. 1), възстановяване на разходи, направени във връзка с делбените имоти и възстановяване на подобренията в имота, направени от собственик (Член 286, ал. 1), използването на имота по време на производството и възнаграждението за това ползване (Член 282, ал. 2).

43. Член 217а от Кодекса е добавен през юли 1999 година. Той гласи следното:

“1. Във всяко положение на делото, включително и след приключване на пренията, всяка от страните може да подаде жалба за бавност, когато неговото разглеждане, постановяване на решение или изпращане на подадена срещу решението жалба се забавя необосновано.

2. Жалбата за бавност се подава направо до по-горния съд, без да се връчват преписи на противната страна и без заплащане на държавни такси. Подаването ѝ не се ограничава с никакъв срок.

3. Председателят на съда, пред който е подадена жалбата, изисква делото и я разглежда незабавно в закрито заседание. Указанията му по действията, които трябва да извърши съдът, са задължителни. Определението не подлежи на обжалване и се изпраща незабавно заедно с делото на съда, срещу който е подадена жалбата.

4. При констатирана бавност председателят на по-горния съд може да направи предложение до дисциплинарния състав на Висшия съдебен съвет за осъществяване на дисциплинарна отговорност.”

В. Граждански процесуален кодекс от 2007 г.

44. Гражданският процесуален кодекс от 2007 г. влезе в сила на 01 март 2008 г. и отмени Гражданския процесуален кодекс от 1952 г.

45. Член 13 от новия Кодекс, озаглавен "Разглеждане и решаване на делата в разумен срок", гласи:

“Съдът разглежда и решава делата в разумен срок.”

46. Новият кодекс съдържа по-подробни разпоредби във връзка с допускането на доказателства. Той предвижда, че ищецът трябва да изложи своите доказателства в исковата молба и да приложи писмените доказателства към нея (Член 127, ал. 2). Ответникът трябва да направи същото в своя отговор на исковата молба (Член 131, ал. 3). Той или тя не могат да направят това на по-късен етап, освен ако пропускът се дължи на особени непредвидени обстоятелства. (Член 133). По правило, съдът следва да се произнесе по исканията за доказателства, когато насрочва делото за открито заседание (Член 140, ал. 1). В първото съдебно заседание, страните могат да допълват доказателствените си искания, ако това е, наложено от твърденията на другата страна (Член 143, ал. 2). Съдът трябва да им предостави указания (Член 145, ал.1 и ал. 2 и Член 146, ал. 2). След това нови доказателства могат да бъдат допуснати само ако страната не е имала възможност да ги предостави по-рано или когато се отнася за нововъзникнали обстоятелства (Член 147, ал. 1 и ал. 2). Доказателствени искания във връзка с факти, които са без значение за изхода на делото и ненавременните доказателствени искания следва да бъдат отхвърлени (Член 159, ал. 1).

47. В своите доказателствени искания, страните трябва да уточнят фактите, които те се стремят да докажат, както и начина, по който възнамеряват да го направят (Член 156, ал. 1). Поради това, когато се призовава свидетел, страната трябва да посочи във връзка с кои факти той или тя ще бъде разпитан (Член 156, ал. 2). Ако страната призове няколко свидетеля във връзка с един факт, съдът може да допусне само някои от тях и да изслуша останалата част само ако първоначално призованите не успеят да установят спорните факти (Член 159, ал. 2). В искането за допускане на експертиза страната трябва да посочи областта, в която експерта (-ите) трябва да притежава (-т) специални познания и какъв е предметът и задачата на експертизата (Член 156, ал. 4).

48. Във въззивното производство страните не могат да твърдят нови обстоятелства, да сочат и представят доказателства, които са могли да посочат и представят по време на първоинстанционното производство (Член 266, ал. 1). Отново във въззивното производство, нови доказателства могат да бъдат допуснати само ако страната не е имала

възможност да ги представи по-рано (Член 266, ал. 2 (1)), когато се отнася за нововъзникнали обстоятелства (Член 266, ал. 2 (2)), или които не са били допуснати от първоинстанционния съд поради процесуални нарушения (Член 266, ал. 3).

49. Членове 255-57 от новия Кодекс, който замени Член 217а от Кодекса от 1952 г. са вдъхновени от австрийското законодателство (Иванова, Р. , Пунев, Б. , Чернев, С. , *Коментар на новия Граждански процесуален кодекс*, София, 2008 г., стр. 375) и гласи следното:

Член 255 – Молба за определяне на срок при бавност

“1. Когато съдът не извърши своевременно определено процесуално действие, страната може във всяко положение на делото да подаде молба за определяне на подходящ срок за извършването му.

2. Молбата се подава чрез същия съд до горестоящия съд. Съдът, който разглежда делото, изпраща незабавно молбата заедно със своето становище до горестоящия съд.”

Член 256 – Удовлетворяване на молбата

“1. Когато съдът извърши незабавно всички действия, посочени в молбата, и съобщи за това на страната, молбата се смята за оттеглена.

2. Молбата се изпраща за разглеждане на горестоящия съд, ако в едноседмичен срок от получаване на съобщението по ал. 1 страната заяви, че продължава да я поддържа.”

Член 257 – Разглеждане и решаване на молбата за определяне на срок

“1. Молбата за определяне на срок се разглежда от съдия на горестоящия съд в едноседмичен срок от постъпването ѝ.

(2) Ако съдът установи необосновано забавяне, определя срок за извършване на действието. В противен случай съдът отхвърля молбата. Определението не подлежи на обжалване.”

50. Тези разпоредби вероятно се прилагат и за административните съдилища, съгласно Член 144 от Административно-процесуалния кодекс от 2006 г., който предвижда, че всички въпроси, които не са изрично разгледани, се уреждат от Гражданския процесуален кодекс. На практика на Върховният административен съд разглежда молбите за определяне на срокове (опр. № 6710 от 22 май 2009 г. г. по адм. д. № 4561/2009 г. г., ВАС, петчленен с-в).

51. Правителството представи осем решения, постановени от Върховния касационен съд, Върховния административен съд и Великотърновския апелативен съд във връзка с такива искания. Само две от тези решения са определили срокове, като по-долните съдилища

са били инструктирани да извършат определени процесуални действия.

52. Според статистическата информация, предоставена от правителството, през 2009 г. районните съдилища са получили 145 искания да се определят срокове поради бавност. Всички, освен десет от тях, са разгледани за срок по-малък от три месеца. През 2009 г. апелативните съдилища са получили 78 такива искания. Всички те са разгледани за срок по-малък от три месеца (по закон срокът е една седмица - виж параграф 49 по-горе). Правителството не е предоставило информация за въздействието, което разглеждането на тези искания е имало върху скоростта на производствата, във връзка с които те са били направени.

Г. Закон за отговорността на държавата за вреди от 1988 г.

53. Член 1 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани от 1988 г. (който е преименуван на "Закон за отговорността на държавата и общините за вреди" на 12 юли 2006 г. - "Законът от 1988 г. "), в сила от юли 2006 г. предвижда следното:

“Държавата и общините отговарят за вредите, причинени на граждани и юридически лица от незаконосъобразни актове, действия или бездействия на техни органи и длъжностни лица при или по повод изпълнение на административна дейност.”

54. Член 2 (1) от Закона, в първоначалната редакция, предвижда отговорност на разследващите органи, на прокуратурата и на съдилищата в шест случая: незаконно задържане; повдигане на обвинения или осъждане, ако производството по-късно е прекратено или ако присъдата е отменена; принудително настаняване на лечение или налагане на принудителни мерки от съда, ако неговото решение по-късно е отменено като незаконосъобразно; и налагане на наказание над определения срок. Нов текст, добавен през март 2009 г., предвижда, че държавата носи отговорност за всички вреди, които са причинени от следствието, прокуратурата или съдилищата на физически лица посредством неправомерно използване на специални разузнавателни средства.

Д. Правната доктрина

55. Според част от доктрината, средствата за защита съгласно Член 217а от Кодекса от 1952 г. и съгласно членове 255 - 57 от Кодекса от 2007 г. не са били/ не са приложими по отношение на производството пред Върховния касационен съд, тъй като няма "по-горен съд" (Сталев, Ж., *Българско гражданско процесуално право*, София, 2006 г., стр. 106,

Корнезов, Л., *Гражданско съдопроизводство*, Том първи, София, 2009 г. г., стр. 682). Други теоретици твърдят, че средството за защита съгласно членове 255 - 57 от Кодекса от 2007 г., би могло, с оглед на неговите особености, да се приложи по отношение на делата, разглеждани пред Върховния касационен съд, тъй като неговата основна цел е не да уведоми по-горния съд за закъсненията на подолната инстанция, а да накарат последния да се ускори разглеждането на делото (Иванова, Р., Пунев, Б., Чернев, С., *Коментар на новия Граждански процесуален кодекс*, София, 2008 г. г., стр. 379).

III. СЪОТВЕТНИ МАТЕРИАЛИ НА СЪВЕТА НА ЕВРОПА

A. Комитетът на министрите

56. На 02 декември 2010 г. по време на 1100-ното си заседание Комитетът на министрите на Съвета на Европа прие Временно решение за изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека във връзка с прекомерната продължителност на съдебното производство във връзка с осемдесет и четири дела срещу България (CM/ResDH (2010 г.) 223). Решението гласи:

“Комитетът на министрите, съгласно условията на Член 46, параграф 2 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (по-нататък “Конвенцията”),

Вземайки предвид броя на решенията на Европейския съд по правата на човека (“Съдът”) установяващи, че България нарушава Член 6, параграф 1 и Член 13 от Конвенцията, поради прекомерната продължителност на съдебното производство и липсата на ефективно средство за защита в това отношение (вж. Приложение III към настоящото решение);

Припомняйки, че прекомерното забавяне на правораздаването представлява сериозна опасност, по-специално по отношението на зачитането на върховенството на правото и достъпа до правосъдие;

Напомняйки също Препоръка Rec (2010 г.) 3 до държавите-членки относно необходимостта от подобряване на ефективността на вътрешноправните средства за правна защита срещу прекомерната продължителност на съдебното производство и като подчертава важността на този въпрос, когато съдебните решения разкриват структурни проблеми, които могат да доведат до голям брой допълнителни подобни нарушения на Конвенцията;

След проучване на информацията, предоставена от българските власти по отношение на мерките, взети или предвидени в отговор на тези решения (вж. Приложение I), включително статистическите данни за продължителността на съдебните процедури (вж. Приложение II);

Оценка на Комитета на министрите

I. Индивидуални мерки

След като е взел предвид Индивидуалните мерки, предприети от властите с цел да предоставят на жалбоподателите компенсация за установените нарушения (*restitutio in integrum*), по-специално ускорение, доколкото е възможно, на производствата, което все още са висящи след установяването на нарушенията от Съда;

Отбелязвайки със загриженост обаче, че вътрешните производства в седем случая са все още висящи пред националните съдилища и че властите не са могли да предоставят информация за други два случая (вж. Приложение I);

ПРИЗОВАВА българските власти да обезпечат ускоряване, доколкото е възможно на производствата по тези спорове, за да ги доведат докрай в най-кратки срокове и да го информират за развитието на производствата в двата горепосочени случаи;

II. Общи мерки

1) Мерки, насочени към намаляване на продължителността на съдебните производства

Отбелязвайки, многобройните нарушения, установени от Съда поради прекомерната продължителност на граждански и наказателни производства в България, разкривайки някои структурни проблеми при прилагане на правосъдието по време на съответните факти;

Приветствайки многобройните законодателни реформи, приети от властите, за отстраняване на тези структурни проблеми и по-специално приемането на новите наказателен и граждански процесуален кодекс (вж. Приложение I);

Приветствайки също така и другите мерки, предприети от властите за увеличаване на ефективността на съдебната система и по-специално създаването на механизми за оценка и наблюдение, включително събиране и анализ на статистически данни;

Отбелязвайки, че Статистиката за 2009 г. сочи намаляване на висящите дела общо за българските съдилища и увеличение на броя на делата, разгледани в рамките на 3 месеца (виж Приложение II);

Отбелязвайки, обаче, че според статистическите данни, че броят на висящите дела в районните съдилища, намиращи се в областните центрове, се е увеличил леко поради значителното нарастване на броя на регистрираните дела и че тези съдилища са отговорни за разглеждане на половината от висящите за страната дела през 2009 г. (Вж. Приложение II);

Отбелязвайки също така, че законодателните реформи, въведени между 2006 г. и 2010 г. все още не са оказали пълния си ефект върху продължителността на производството и че е необходим по-дълъг период от време преди да може да бъде изцяло и напълно оценена ефективността на всички предприети мерки;

НАСЪРЧАВА българските власти да продължат усилията си за изпълнение на въведените реформи, за да укрепят техните положителни ефекти, по-специално по отношение на ситуацията в районните съдилища, разположени в регионалните центрове;

ПРИЗОВАВА властите да продължат да наблюдават резултатите от тези реформи, докато те продължават, с цел да се приемат, ако е необходимо, допълнителни мерки, необходими за да се гарантира тяхната ефективност и да продължат да информират Комитета за събитията в тази връзка;

2) Мерки, свързани с ефективността на средствата за защита

Припомняйки, че Съдът е установил, многобройни нарушения на правото на ефективна защита за оспорване на прекомерната продължителност на производствата в България, разкривайки някои структурни проблеми в тази област;

Припомняйки своята Препоръка Rec (2010 г.) 3 за насърчаване на държавите да въведат мерки, които позволяват едновременно да се ускорят производствата и да предостави компенсация на заинтересованите страни за претърпените вреди;

Отбелязвайки с интерес, че членове 255-57 на Гражданския процесуален кодекс предвиждат, че ако съдът не извърши процесуалните действия в срок, страните могат по всяко време да се обърнат към горния съд за определяне на срок за предприемането на въпросното процесуално действие, като по този начин предоставят средство за защита, предназначено за ускоряване на гражданското производство (вж. Приложение I);

Отбелязвайки също така, че в наказателното право съществуват определени форми на непарични обезщетения, като например възможността за намаляване на санкцията, когато е налице установяване на прекомерна продължителност на съдебното производство;

Отбелязвайки, обаче, че към настоящия момент не съществува вътрешноправно средство за защита за ускоряване прекомерната продължителност на наказателното производство или получаване на парично обезщетение, ако е необходимо (вж. Приложение I);

Приветствайки в този контекст реформата, предприета от властите, насочена към въвеждането в българското законодателство на компенсаторна мярка, когато се твърди, че съществува прекомерна продължителност на съдебното производство (вж. Приложение I);

ПОКАНВА българските власти да завършат възможно в най-скоро време реформата, предприета с цел да се въведе средство за защита, при което се предвиждат обезщетения за вредите, причинени от прекомерната продължителност на съдебното производство и да продължат да информират Комитета за развитието и на всички други мерки, които могат да бъдат предвидени в тази област;

Като взе предвид гореизложеното, Комитетът на министрите

РЕШИ да възобнови проследяването на постигнатото развитие най-късно до:

– до края на 2011 г. по отношение на въпроса за ефективните средства за защита;

– до средата на 2012 г., по отношение на въпроса за прекомерната продължителност на съдебното производство.”

57. В приложение към решението се обобщава информацията, предоставена от българското правителство за мерките, предприети от българските власти в тази област. То гласи:

“I. Индивидуални мерки

Производствата, които са били висящи пред националните съдилища към момента, в който Съдът издава своите решения са били прекратени в повечето от случаите. В момента, производствата все още не са приключили по делата Белчев, Хамънов, Недялков, Вълков, Камбуров, Кавалови и Мерджанов. Все още се очаква информацията и за състоянието на напредъка на производствата по делата Колев и Сиджимов.

II. Общи мерки

1) Мерките, насочени към намаляване на продължителността на производството

– Законодателни мерки

През 2007 г. беше приет нов Граждански процесуален кодекс (“ГПК”). Приемането на този кодекс, който влезе в сила на 1 март 2008 г. е част от цялостната реформа на системата за гражданското правосъдие в България, предназначена по-специално за ускоряване на съдебното производство. Новият кодекс има за цел между другото да концентрира решенията, отнасящи се до съдебното следствие в производството пред първата инстанция и за ограничаване на въззивното обжалване и касационното производство.

Най-важните разпоредби на новия ГПК предвиждат:

– изричното задължение на гражданските съдилища да разглеждат делата в разумен срок (Член 13);

– "Принципът на концентрация" като доказателствата се представят заедно в първоинстанционното производство, в съответствие с този принцип, страните могат да представят доказателства или да поискат събиране на доказателства не по-късно от първото съдебно заседание (чл. 127, 133, 143 и 146); след първото съдебно заседание, страните могат да поискат единствено събирането на доказателства, които не е можело да бъдат представени по-рано, за сравнение Кодексът от 1952 г. допускаше доказателствата да бъдат представяни по време на цялото съдебно разследване, включително елементи, които биха могли да бъдат представени по-рано, след заплащане на разноските;

– Промяната на втората инстанция от "втора първа инстанция" на въззивна инстанция, която разглежда само въпросите, повдигнати в жалбата (Член 269), в която страните не могат да представят доказателства и доводи, които биха могли да повдигнат пред първоинстанционния съд (Член 266);

– Ограничаване на основанията за подаване на касационна жалба пред Върховния съд, отсега нататък, има само три категории съдебни решения, постановени от второинстанционния съд, които могат да бъдат предмет на касационно обжалване (тези, които противоречат на практиката на Върховния касационен съд, тези, отнасящи се до въпрос, по който съдилища, при разглеждане на делото по същество са постановили противоречиви съдебни решения, и тези, свързани с въпрос, който се смята за важен за развитието на правото или за точното прилагане на закона); съгласно предишната касационна система, Върховният касационен съд беше компетентен да разглежда законосъобразността и валидността на по-голямата част от съдебните решения, издадени от втората инстанция;

– опростяване на режима за призоваване, с възможност да се връчват призовки чрез доставяне в пощенската кутия на заинтересованото лице или поставянето ѝ пред вратата.

Властите смятат, че ще е необходим по-дълъг период от време, за да бъде оценено реалното въздействие на новия ГПК върху продължителността на производството.

...

– **Административни мерки, предназначени за подобряване на организацията и управлението на съдилищата**

Наред с други реформи, насочени към подобряване на ефективността на българската съдебна система, трябва да се отбележи създаването през 2007 г. на електронен търговски регистър, управляван от административна агенция (виж Закон за търговския регистър в сила от 1 юли 2007 г.). По този начин окръжните съдилища, които бяха отговорни за регистрирането на търговски дружества в миналото се освободиха от тази отговорност.

Освен това, след приемането на новия Административно-процесуален кодекс през 2006 г. през 2007 г. бяха създадени 28 административни съдилища. Тези нови административни съдилища разполагат с правомощия, упражнявани преди това от окръжните съдилища. Освен това, като специална временна мярка, насочена към облекчаване на натовареността на Върховния касационен съд, трудовите спорове, висящи пред него, когато ГПК влезе в сила когато през 2007 г., бяха прехвърлени на апелативните съдилища.

Следва да се отбележи също, че съдебните власти вече имат достъп до националната база данни, съдържаща регистъра на населението, което трябва да преодолее някои закъснения, произтичащи от исканията за информация, необходима за придвижване на съдебното производство напред.

На последно място, България е постигнала висока степен на компютъризация, предназначена да се помогне, както на съдии така и на други лица, (за повече подробности, вижте Доклада на Европейската комисия за ефективност на

правосъдието от 2010 г. - СЕРЕЈ). Освен това съдилищата продължават усилията си за подобряване на ИТ оборудването, за да общуват със страните. Тези усилия бяха възнаградени наскоро с връчването на наградата "Кристална везна" през 2010 г. на Ямболски административен съд за работата, която той е извършил, за да подобри разбиране на потребителите на съдебно производство.

– Механизми за периодична оценка и мониторинг на работата на съдилищата

Два органа - Инспекторатът към Висшия съдебен съвет и Инспекторатът към Министерството на правосъдието - носят главната отговорност за мониторинга и оценката на работата на съдилищата, прокуратурите и следователите.

Инспекторатът към Висшия съдебен съвет, създаден през 2007 г., се състои от главен инспектор и десет инспектора, избрани от парламента за срок съответно четири и пет години (Член 132а от Конституцията). Той наблюдава административната организация на съдилищата, прокуратурите и органите, които отговарят за предварителното разследване, както и за добрата организация на предварителните производства и висящите дела пред прокуратурата и съдилищата. По-специално, инспекторатът наблюдава спазването на сроковете, предвидени от закона за разглеждането на делата. Той изпълнява задачите си (а) чрез планираните окръжни инспекции и (б) чрез проверки, съсредоточавайки се върху конкретни въпроси. Той може също така да извършва инспекции в резултат на докладвани нередности ([членове] 54 и 56 от [Закона за съдебната власт от 2007 г.]).

След проверките, той прави препоръки, особено по отношение на спазването на сроковете, предвидени от закона за разглеждането на делата. Наблюдава се изпълнението на препоръките му в хода на последващи инспекции. Инспекторатът може да дава предложения на административните органи на съдилищата и на Комисията по съдебната служба за налагане на дисциплинарни наказания на съдии, прокурори и следователи (виж "дисциплинарни мерки" по-долу). Дейността на инспектората е включена в доклада за развитието на Висшия съдебен съвет.

Инспекторатът към Министерството на правосъдието наблюдава, наред с други неща, начина, по който се управлява регистрацията и обработката на делата, както и приключването на делата в рамките на законните срокове. Този инспекторат организира тематични проверки в съответствие с програмата, одобрена от Министерството на правосъдието. Той може да отправя препоръки и контролира изпълнението им в хода на последващи проверки.

Инспекторатът към Министерството на правосъдието е отговорен за контрола по прилагането на новия ГПК и НПК. По време на вече извършени проверки той е установил, някои от причините за процедурни забавяния и е дал препоръки в това отношение.

Освен това, председателите на Върховния касационен съд и Върховния административен съд са задължени да представят годишни доклади за работата на първоинстанционните и въззивните съдилища, в допълнение към годишните доклади за тяхната собствена дейност ([член 114 (1) и (2) и 122 (1) и (2)] от [Закона за съдебната власт от 2007 г.]). На последно място, всяка година

Висшият съдебен съвет централизира и анализира статистически данни за работата на всички съдилища в страната (виж Приложение II).

– Дисциплинарни мерки

Съгласно [Закона за съдебната власт от 2007 г.], системното неспазване на сроковете, предвидени в процесуалните закони, и действията или бездействията, които забавят производството по неоправдан начин, са дисциплинарни нарушения ([член] 307, ал. 4). Комисията по съдебната служба има правомощие да налага дисциплинарни наказания (различни от коментари и забележки, които се налагат от прекия ръководител) на съдии, прокурори и следователи. Общественият органи, отговорни за изпълнението на съдебни решения и органите, отговорни за вписването в имотния регистър могат да бъдат санкционирани от Министерството на правосъдието ([член] 311).

Властите заявяват, че през периода от 2007 г. до 2009 г. броят на дисциплинарните производства пред Висшия съдебен съвет непрекъснато нараства (13 през 2007 г. , 28 през 2008 г. и 83 през 2009 г.). Като пример, през 2009 г. седем съдии и един ръководител на администрацията са били санкционирани, главно за системно неспазване на сроковете, определени в закона. Сред тях трима съдии са били уволнени, а на други трима заплатите им са намалени с 10 до 25% за срок до една година.

– Дългосрочни стратегии

Българските власти приеха редица стратегии за реформи в съдебната система. Например, приета е стратегия за политика по отношение на престъпността за периода от 2010 г. до 2014, като основната цел е да се намали още повече прекаленият формализъм в наказателния процес. Трябва да се отбележи, че изменението на НПК от 2010 г. са решени на базата на тази стратегия (виж по-горе).

Освен това, през 2009 г. правителството прие план за ликвидиране на причините за нарушенията на Конвенцията, установени от Европейския съд в решенията си, отнасящи се до България. Този план е изготвен от работна група, която включва представители на Министерството на правосъдието, както и активисти в областта на човешките права. Сред конкретните резултати, получени въз основа на този план, трябва да се спомене работната група, която е създадена, за да въведе обезщетението в случаите на прекомерна продължителност на съдебното производство (вж. по-долу). През юни 2010 г. правителството прие стратегия за продължаващи реформи в съдебната система в България след нейното присъединяване към Европейския съюз.

2) Мерки, свързани с ефективността на средствата за защита

– Правна защита за ускоряване на гражданското производство

Правно средство, позволяващо да се оспори продължителността на гражданското производство беше въведено в българското законодателство още през 1999 г. (Член 217а от отменения ГПК). Разпоредбите относно това средство се запазват до голяма степен в новия ГПК от 2007 г. . Членове 255-257 от него предвиждат, че ако съдът не успее да предприеме процесуални действия на време, страните могат по всяко време да поискат от горестоящия съд да

определи срок за предприемането на въпросните процесуални действия. Искането се подава чрез съда, сезиран по случая, който трябва да го изпрати на горестоящия съд заедно със своето становище. Ако съдът, сезиран по случая предприеме незабавно поисканите мерки, искането се счита за оттеглено, освен ако съответната страна не посочи, че желае да поддържа искането. В случаите, когато искането се изпраща на горестоящия съд, то следва да се разгледа в рамките на една седмица от съдия от този съд. Ако той установи, че е налице неоправдано забавяне, горестоящият съд определя срок, в който процесуални действия трябва да бъдат предприети. Заповедта на горестоящия съд е окончателна.

Според данните, предоставени от властите, окръжните съдилища са разгледали 242 молби за ускоряване на гражданското производство през 2007 г. 110 молби са били разгледани през 2008 г. и 142 през 2009 г. . Също така през 2009 г. въззивните съдилища да разгледани 78 молби за ускоряване на производството.

Европейският съд е приел, че защитата, предвидена в Член 217а от отменения ГПК принципно действа. (виж *Сизимов срещу България*, № 59523/00, пар. 56, 18 октомври 2007 г., *Желязков и други срещу България*, № 9143/02, пар. 48, 3 април 2008 г., и *Стефанова срещу България*, № 58828/00, пар. 69, 11 януари 2007 г.). Той обаче посочва, че трябва да се вземат предвид обстоятелствата по всеки конкретен случай (*Стефанова*, цитирано по-горе, пар. 69) и въздействието, което това приложение може да има върху общата продължителност на въпросното производство (*Сизимов*, цитирано по-горе, §§ 54-56). В редица случаи Съдът е установил, че на въпросното приложение не е или не е могло да избегне някои забавяния поради техните специфични причини, като например бездействие от страна на прокуратурата, неспособност на местните власти да гарантират, че една от страните в производството е правилно призована или грешки при прилагането на закона (*Стефанова*, цитирано по-горе, §§ 70 и 71, *Минчева срещу България*, № 21558/03, пар. 105, 02 септември 2010 г., *Мария Иванова срещу България*, № 10905/04, пар. 35, 18 март 2010 г.).

Освен това, Европейският съд констатира, че не е ясно дали това средство е налично за Върховния касационен съд, доколкото няма горестоящ съд.

Властите са посочили, че тези пропуски ще бъдат взети под внимание при определянето на нова жалба за обезщетение в случаите на прекомерна продължителност на съдебното производство (вж. по-долу).

...

– Компенсаторни средства за защита

Европейският съд постоянно показваше липсата в българското законодателство на средството за защита, позволяващо получаването на обезщетение за прекомерната продължителност на съдебното производство (виж например Решение *Минчева срещу България*, цитирано по-горе, пар. 107).

В тази връзка правителството показа, че в контекста на изпълнение на плана за ликвидиране на причините за нарушенията, установени от Европейския съд в решенията по отношение на България, той е създал работна група за изготвяне на законопроект за изменение на закона за отговорността на държавата и

общините за вреди, причинени на граждани. Този законопроект предвижда, по-специално, въвеждането на заявление за обезщетение в случаите на необосновано забавяне на производството. Тази работна група е изготвила законопроект, предвиждащ че държавата може да бъде държана отговорна, в допълнение към вече уредените случаи, когато неоправданото забавяне по граждански, наказателни и административни производства се дължи на съдебната власт.

Що се отнася до наказателното производство, трябва също да се отбележи, че съществуват някои форми на непарично обезщетение в случаите на прекомерна продължителност на производството, като например възможността за намаляване на наказанията. Тази форма на защита е била призната от Европейския съд като ефективно средство за защита при определени обстоятелства.”

58. Второ приложение към решението съдържа статистически данни за разглеждането на делата в българските съдилища. То гласи (бележките под линия са пропуснати):

“I. Статистически данни за продължителността на съдебните производства пред българските съдилища

1) Данните общо за българските съдилища

Общата тенденция, която се вижда от наличните данни показва, че въпреки нарастването на броя на регистрираните дела, броят на делата, прекратени за всички съдилища в страната нараства (през 2009 г. той е 4.59% повече отколкото през 2007 г. и 15.46% по-високи от този през 2008 г.). По същия начин, броят на висящите дела пред съдилищата като цяло е намалял за втора поредна година. По този начин намаляването на броя на висящите дела в края на 2009 г. е 10.26% в сравнение с 2007 г. и 2.35% в сравнение с 2008 г.

Броят на съдиите за всички съдилища заедно, е 2 162 през 2009 г., 1.45% повече в сравнение с 2007 г. и 1.74% повече в сравнение с 2008 г.

2) Върховният касационен съд

...

– Гражданско отделение

Въпреки увеличаването на броя на новите дела, регистрирани през 2009 г. (2191 повече, отколкото през 2008 г. 513 повече отколкото през 2007 г.), Броят на висящите дела пред гражданско отделение намалява в края на същата година (4706 висящи дела в края на 2009 г. в сравнение с 5361 през 2008 г. и 8555 през 2007 г.).

– Търговско отделение

Броят на висящите пред търговско отделение в края на 2009 г. се увеличава (1385 висящите дела в края на 2009 г. в сравнение със 634 в края на 2008 г.). Това увеличение е резултат от по-големия брой на регистрирани дела (55.46%

повече отколкото през 2008 г.), независимо от увеличаването на броя на прекратените дела през 2009 г. (21.31% повече отколкото през 2008 г.).

3) Върховният административен съд

Въпреки постоянното нарастване на броя на делата, прекратени от този съд между 2007 г. и 2009 г. (13 777 дела през 2007 г., 15 095 дела през 2008 г. и 16 263 дела през 2009 г.), нивото висящите дела леко се увеличи през този период, поради увеличаване на броя на регистрираните дела (13 659 дела през 2007 г., 16 402 дела през 2008 г. и 17 190 през 2009 г.). През 2009 г. 7% от прекратените дела са решени в срок от един месец и 66% в рамките на три месеца, а 27% се в продължение на три месеца.

4) Апелативните съдилища

Броят на висящите дела в Апелативни съдилища постоянно намалява. Броят на висящите дела в края на 2009 г. (1713) е намалял с 45.89% в сравнение с 2007 г. и с 22.28% в сравнение с 2008 г.

...

6) Окръжните съдилища и Софийски градски съд

Създаването през 2007 г. на 28 административни съдилища, както и на агенция, отговаряща за вписването в търговския регистър, са довели до значително намаляване на броя на делата, регистрирани от окръжните съдилища през 2009 г. (42.73% малко отколкото през 2007 г. и 2.64% по-малко отколкото през 2008 г.). Дела, които са висящи към края на 2009 г. наброяват 23392, като тази цифра е 31.76% по-ниска в сравнение с 2007 г. и 15.99% по-ниска в сравнение с 2008 г.

7) Районни съдилища, намиращи се в областните центрове

Забавените дела в тези съдилища в края на 2009 г. се е увеличил с 1.05% в сравнение с 2007 г. и 7.03% в сравнение с 2008 г. Това увеличение се дължи на нарастване на броя на делата, които те трябваше да разгледат през 2009 г. (23.05% повече в сравнение с 2007 г. и 18.29% повече отколкото през 2008 г.) и въпреки по-големия брой дела, приключени през същата година (28.36% повече отколкото през 2007 г. и 20.70% повече отколкото през 2008 г.).

През 2009 г. районните съдилища, разположени в областните центрове, регистрират 285 547 дела; 94 317 дела са регистрирани от Софийски окръжен съд, т.е. 33% от всички ново регистрирани дела на съдилищата в тази категория.

8) Районни съдилища, намиращи се извън областните центрове

Броят на забавените дела в тези съдилища е спаднал в края на 2009 г. (с 12.64% в сравнение с 2007 г. и 7.54% в сравнение с 2008 г.) независимо от нарастването на броя на делата, които те трябваше да разгледат (11.30% повече в сравнение с 2007 г. и 15% повече отколкото през 2008 г.).

Тази тенденция се дължи на увеличаването на броя на делата, прекратени през 2009 г. (16.47% повече в сравнение с 2007 г. и 19.72% повече отколкото през 2008 г.). Необходимо е също така да се отбележи, че през 2009 г. 92 541 дела са приключени в тримесечен срок, като тази цифра е 22.88% по-висока от тази за 2007 г. и 25.71% по-висока от тази за 2008 г.

9) Административните съдилища

Тези съдилища започва да заседават през 2008 г. През 2009 г. те разглеждат 45 164 дела, като тази цифра 8.81% по-висока от тази през 2008 г. Броят на делата прекратени през 2009 г. е 10.09% по-висок отколкото през 2008 г. Въпреки това увеличение броя на висящите дела в края на 2009 г. е 4.23% по-висок отколкото през 2008 г.

..."

В. Парламентарна асамблея

59. В свое Решение 1787 (2011 г.) относно изпълнението на решенията на Съда, прието на 26 януари 2011 г., Парламентарната асамблея на Съвета на Европа обръща внимание "с голяма загриженост" на продължаващото съществуване на "големи системни пропуски, които предизвикват голям брой повтарящи се констатации за нарушения на Конвенцията и които сериозно накърняват върховенството на закона" в някои държави-членки на Съвета на Европа. Едно от тях е "прекомерната продължителност на съдебното производство" (параграф 5.1). Асамблеята, по-специално, призова България, наред с другото, "да продължи усилията си за решаване на проблема с прекомерната продължителност на съдебните производства" (параграф 7. 1).

ПО ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО

I. ДОПУСТИМОСТ

А. Становищата на страните

60. Правителството твърди, че жалбоподателката не е успяла да изчерпи вътрешноправни средства за защита във връзка с нейната жалба по Член 6, ал. 1 от Конвенцията, тъй като тя не се е възползвала от процедурата по Член 217а от Гражданския процесуален кодекс от 1952 г. за предотвратяване на специфични случаи на забавяне на

производството. То изтъква, че този начин за защита е допълнително подобрено в Гражданския процесуален кодекс от 2007 г. В това отношение то се позовава на становищата си във връзка с възможностите за прилагане на процедурата за пилотно решение в конкретния случай (вж. точки 106 - 110 по-долу).

61. Правителството освен това твърди, че жалбоподателката не може да претендира, че е жертва на нарушение, защото нейните интереси не са били засегнати в достатъчна степен. По време на производството тя е живяла в Германия и е можела да използва поделената собственост. Така, тя не е понесла "значителна вреда" по смисъла на новата алинея (б) от Член 35, ал. 3 от Конвенцията

62. Жалбоподателката отговори, че "жалбата за бавност" по Член 217а от Гражданския процесуален кодекс от 1952 г. не е ефективно средство за защита, тъй като не може да доведе до обезщетение за прекомерната продължителност на производството, а само предизвика дисциплинарни санкции срещу съдия, който е причинил неоправдано забавяне. Слабостите на средството за защита са били изложени в редица решения на Съда. Неговият наследник "искането за определяне на крайния срок, в случай на бавност" по силата на членове 255- 57 от Гражданския процесуален кодекс от 2007 г., е без значение, тъй като е бил въведен след края на процедурата, разглеждана в настоящия случай и тъй като възпроизвеждат недостатъците на "жалбата за бавност". Както се вижда от примерите, предоставени от правителството, националните съдилища рутинно не успяват да се справят с подобни оплаквания или искания в рамките на законоустановените срокове. Неуспехът на по-долната инстанция да се съобрази с времето, определено от по-горния съд в съответствие с такова искане, не би могъл да има последствия. Освен това, за разлика от предишните дела срещу Португалия и Австрия, статистическите данни, предоставени от правителството не показват в колко случаи оплакванията или исканията са били допуснати, дали всички инструкции, дадени в резултат от тях са били спазени и дали всъщност са довели до ускоряване на производството, във връзка с което те са били направени.

63. Жалбоподателката твърди още, че самият факт, че въпросното дело касае нейното наследство, показва, че залогът за нея е доста сериозен. Това, че е била в състояние да използва къщата в хода на производството не е решаващ фактор, тъй като въпросът, който трябва да се определи в тези дела се отнася до правото на собственост върху имота. Твърдението на правителството е, че тя не е понесла "значителна вреда", е неоснователно, тъй като делото не се отнася за дребна сума пари, а за собствеността върху недвижимо имущество на значителна стойност.

Б. Преценката на Съда

1. Изчерпване на вътрешноправни средства за защита

64. Съдът счита, че въпросът за изчерпване на вътрешноправните средства за защита е тясно свързан със същността на оплакването на жалбоподателката по Член 13 от Конвенцията (виж параграф 79 по-долу). Той следва да се добави към гледането по същество (виж *Sürmeli v. Germany*, Реш. № 75529/01, 29 април 2004 г., и *McFarlane v. Ireland* [GC], № 31333/06, пар. 75, ЕСПЧ 2010 г.-...).

2. Статут на жертва

65. Според установената съдебна практика на Съда, думата "жертва", както се употребява в Член 34 от Конвенцията, означава лицето, пряко да е засегнато от въпросното действие или бездействие, наличието на нарушение трябва да е възможно дори и при липса на вреда, която е от значение само в контекста на справедливо обезщетение (виж, наред с много други *Marckx v. Belgium*, 13 юни 1979, пар. 27, Серия А № 31, и *Corigliano v. Italy*, 10 декември 1982, пар. 31, Серия А № 57). Дори ако производството не представлява едно от основните оплаквания на жалбоподателката, безспорно е, че неговата продължителност пряко я е засегнала (виж *Corigliano*, цитирано по-горе, пар. 31 *in fine*).

66. От това следва, че възражението на правителството за статут на жертва на жалбоподателката следва да бъде отхвърлено.

3. Значителна вреда

(а) Основни принципи

67. Протокол №14 към Конвенцията, който влезе в сила на 1 юни 2010 г. добавя ново изискване за допустимост към Член 35, ал. 3 от Конвенцията. Тази разпоредба гласи, доколкото е относимо:

“Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена съгласно Член 34, ако счита, че:

...

(b) жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, освен ако спазването на човешките права, както е определено в Конвенцията и протоколите към нея, изисква разглеждане на молбата по същество и при условие, че нито едно дело не може да бъде отхвърлено на това основание, което не е било надлежно разгледано от държавен съд.”

68. В съответствие с Член 20 от Протокола, новата разпоредба се прилага от датата на влизането му в сила по отношение на всички

молби, висящи пред Съда, с изключение на тези, обявени за допустими.

69. Целта на новия критерий за допустимост е да позволи по-бързото разпореждане с неоснователни дела и по този начин да предостави възможност на Съда да се съсредоточи върху основната си роля за предоставяне на правна закрила на правата на човека на европейско ниво (виж Обяснителен доклад към Протокол №14, СЕТС № 194, § § 39 и 77- 79). Високодоговарящите се страни ясно са поискали от Съда да отделя повече време на делата, които имат основание за преценка на съображенията по същество, независимо дали това се вижда от гледна точка на правния интерес на отделните кандидати или считано от по-широката перспектива на правото на Конвенцията и Европейския обществен ред, за който то съдейства (пак там, пар. 77).

70. Основният елемент, съдържащи се в новия критерий за допустимост е въпросът дали жалбоподателката е претърпяла "значителна вреда". Това зависи и от идеята, че нарушението на дадено право, въпреки реално от чисто правна гледна точка, трябва да постигне минимално равнище на тежест, за да изисква преценка от международен съд. Оценката на това минимално ниво е относителна и зависи от всички обстоятелства по делото. Тежестта на нарушението трябва да се оценява, като се вземат предвид субективните възприятия жалбоподателката и това, което е обективно в конкретния случай (виж *Korolev v. Russia*, Реш. № 25551/05, ЕСПЧ 2010 г.-...).

71. Съдът досега в много случаи е откривал липсата на " значителна вреда " по дело за производство, при което размерът на иска е деветдесет евро (виж *Adrian Mihai Ionescu v. Romania*, Реш. № 36659/04, пар. 35, 1 юни 2010 г.), по дело за отказ от страна властите да заплатят на жалбоподателя сума еквивалентна на по-малко от едно евро (виж *Королев*, цитирано по-горе), по дело относно неплащане от страна на властите на жалбоподателя на сума, приблизително равна на дванадесет евро (виж *Vasilchenko v. Russia*, № 34784/02, пар. 49, 23 септември 2010 г.) и по дело за глоба за движение по пътищата от сто и петдесет евро, а отнемане от свидетелството за управление на жалбоподателя на една наказателна точка (виж *Rinck v. France*, Реш. № 18774/09, 19 октомври 2010 г.). Съдът, от друга страна, установява, че жалбоподатели по дело за забавяне на плащането на обезщетение за отчуждени имоти и суми от десетки хиляди евро са претърпели " значителна вреда" (виж *Sancho Cruz and 14 other "Agrarian Reform" cases v. Portugal*, №№. 8851/07, 8854/07, 8856/07, 8865/07, 10142/07, 10144/07, 24622/07, 32733/07, 32744/07, 41645/07, 19150/08, 22885/08, 22887/08, 26612/08 и 202/09, §§ 32-35, 18 януари 2011 г.).

72. Вторият елемент съдържащ се в новия критерий е замислен като предпазна клауза (виж Обяснителен доклад, пар. 81), която

принуждава Съда да продължи разглеждането на молбата, дори и при липса на значителна вреда, претърпяна от жалбоподателя ако закрилата на правата на човека, както е определено в Конвенцията и протоколите към нея, го изисква. Тази формулировка е представена във второто изречение на Член 37, ал. 1 от Конвенцията, където тя изпълнява подобна функция в случаите на решения, които изключват молби от списъка на делата на Съда. Тя се използва и в Член 38, ал. 1 като основа за гарантиране на приятелско споразумение между страните. Съдът и бившата Комисия последователно тълкуват тези разпоредби като такива, които ги принуждават да продължат разглеждането на делото, когато това е необходимо, тъй като делото повдига въпроси от общ характер, засягащи спазването на Конвенцията. Тези въпроси ще възникнат, например, когато е необходимо да се накара държавата-ответник да разреши структурния проблем, засягащ други лица в същото положение като жалбоподателя (виж *Korolev*, цитирано по-горе). Както е отбелязано в параграф 39 от Обяснителния доклад (цитиран по-горе), прилагането на новите изисквания за допустимост следва да гарантира избягване на отхвърлянето на случаи, които, независимо от техния тривиален характер, повдигат сериозни въпроси, засягащи прилагането или тълкуването на Конвенцията или важни въпроси, свързани с националното законодателство.

73. На последно място, Член 35, ал. 3 (б) не позволява отхвърлянето на молбата съгласно ново изискване за допустимост, ако случаят не е бил надлежно разгледан от държавен съд. Целта на това правило, определено от авторите като "втора предпазна клауза" (виж Обяснителен доклад, пар. 82), е да се гарантира, че всеки случай ще получи съдебно разглеждане или на национално, или на европейско ниво, така че да се избегне отказ от правосъдие (виж *Королев*, цитирано по-горе).

(б) Приложение към настоящия случай

74. Производството, от чиято продължителност жалбоподателката се оплаква, се отнася до делбата на няколко имота - къща и парцел в София, парцел в с. Долни Пасарел, както и две ниви - наследени от жалбоподателката и нейния брат от родителите им (виж параграф 7 по-горе и разликата в *Хаджибакалов срещу България*, № 58497/00, пар. 5, 8 юни 2006 г., което се отнася до продължителността на процедурата за разпределяне на три златни монети). Съдът обаче не счете за необходимо да определи дали тя е претърпяла "значителна вреда", поради претендираната продължителност, тъй като смята, по причините, които следват, че вторият и третият елемент от новия критерий за допустимост не е изпълнен.

75. Що се отнася до втория елемент, следва да се отбележи, че при съобщаването за молбата на правителството, то обърна внимание на прилагането на пилотната процедура за съдебни решения по отношение на делото с оглед справяне с потенциалния системен проблем на необоснованата продължителност на гражданското производство в България и твърденията за липса на ефективни средства за защита в това отношение. В становищата си, правителството заяви, че ще приветства всички препоръки, направени от Съда с оглед преодоляване на проблемите, повдигнати от случая (виж точка 110 по-долу). Съдът поради това е убеден - без да се засяга решението му по въпроса дали настоящият случай е или не е подходящ за пилотната процедура за съдебни решения - че зачитането на правата на човека, както е определено в Конвенцията и протоколите към нея, изисква разглеждане на иска по същество (виж, с необходимите изменения, *Karner v. Austria*, № 40016/98, §§ 25-28, ЕСПЧ 2003-IX, и разликата в *Korolev*, цитирано по-горе, което се позова на предишната пилотна процедура за съдебни решения срещу Руската федерация).

76. Съдът също така отбелязва, че главният въпрос, който се повдига в конкретния случай е дали оплакването на жалбоподателката във връзка с предполагаемата необоснована продължителност на производството, биха могли да бъдат разгледани на национално равнище, както се изисква от принципа на субсидиарност. Делото не може да се счита, че отговаря на третия елемент на новото изискване за допустимост.

77. От това следва, че възражението на правителството трябва да бъде отхвърлено.

4. Решението на съда по допустимостта

78. Освен това Съдът счита, че останалата част от жалбата не е явно необоснована по смисъла на Член 35, ал. 3 (а) от Конвенцията, нито е недопустима на други основания. Следователно трябва да бъде обявена за допустима .

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

79. Жалбоподателката се оплаква, че не е разполагала с ефективни средства за правна защита по отношение на прекомерната продължителност на производството. Тя се позовава на Член 13 от Конвенцията, който гласи, както следва:

“Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.”

А. Становищата на страните

80. Правителството не се произнася във връзка с това оплакване.

81. Жалбоподателката твърди, че не е разполагала с ефективни средства за правна защита по отношение на оплакването си за прекомерна продължителност на производството. "Жалбата за бавност" не е такова средство за защита, както е установено от Съда в редица случаи и както е видно от забележките, направени от жалбоподателката в отговор на възражението на правителството за не изчерпване на възможностите. Нито пък е имало средство за защита, позволяващо тя да получи обезщетение за претърпените вреди в резултат от прекомерната продължителност на производството. Законът 1988 г. очевидно не е приложим за такива ситуации. Член 2 от него предвижда отговорността на държавата по отношение на работата на съдилищата само в някои много ограничени случаи, позиция напълно потвърдена от съдебната практика на Върховния касационен съд.

В. Преценката на Съда

1. Основни принципи

82. Съгласно Член 35, ал. 1 от Конвенцията, Съдът може да разгледа въпроса, след като всички вътрешноправни средства за защита са били изчерпани. Кандидатите трябва да са предоставили на националните съдилища или органи възможност, в предвидения принцип, който да се предостави на договарящите държави, за предотвратяване или поправяне на нарушенията претендирани срещу тях. Това правило се основава на презумцията, отразена в Член 13 от Конвенцията - с които тя има тясна връзка - че съществува ефективна защита в националната система по отношение на твърдяното нарушение. Единствените средства за защита, които Член 35, ал. 1 изисква да бъдат изчерпани, са тези, които се отнасят до твърдяното нарушение и са на разположение и достатъчни. Съществуването на тези средства за защита трябва да бъде достатъчно сигурно, не само на теория, но и на практика, като в противен случай те ще бъдат лишени от необходимата достъпност и ефективност; държавата-ответник следва да докаже, че тези условия са изпълнени (виж *McFarlane*, цитирано по-горе, пар. 107, с по-нататъшни препратки).

83. Прилагането на Член 13 от Конвенцията във връзка с това започва с решението на Съда по делото *Kudła v. Poland* ([GC], № 30210/96, §§ 146-60, ЕСПЧ 2000-XI). Изчерпателен повторен анализ на съответните принципи, установени в делото *Kudła* и неговото потомство, може да се намери в решението на Съда по делото на

Sürmeli v. Germany ([GC], № 75529/01, §§ 97-101, ЕСПЧ 2006 г.-VII, с допълнителни препратки):

(а) Съгласно Член 1 от Конвенцията, който гласи, че "Високодоговарящите се страни трябва да осигурят на всяко лице от тяхна юрисдикция правата и свободите, определени в раздел I от Конвенцията", основната отговорност за въвеждането и прилагането на правата и свободите, гарантирани от Конвенцията, е върху националните органи. Средствата за обжалване пред Съда по тази причина са субсидиарни на националните системи за защита на правата на човека. Субсидиарният характер се определя в Член 13 и Член 35, ал. 1 от Конвенцията;

(б) Член 13 от Конвенцията гарантира наличието на национално ниво на средство за защита на основните права и свободи на Конвенцията, независимо под каква форма може да се случи да бъдат гарантирани във вътрешния правен ред. Действието на Член 13 е по този начин да се изисква осигуряването на вътрешноправно средство за разглеждане по същество на едно "защитимо оплакване" по Конвенцията и да предостави подходящо обезщетение. Ефективността на средството за защита по смисъла на Член 13 не зависи от осигуряването на благоприятен изход за жалбоподателя. Също така, дори ако дадено средство за защита само по себе си не отговаря напълно на изискванията на Член 13, съвкупността от средства за защита съгласно националното законодателство, могат да го направят. Ето защо е необходимо да се определи за всеки конкретен случай дали средствата на разположение на страните по делото в националното законодателство, са "ефективни", в смисъл или за предотвратяване на твърдяното нарушение или неговото продължаване, или за предоставяне на адекватно обезщетение за всяко нарушение, което вече е извършено;

(в) Средствата за защита на разположение на страна по съдебен процес на национално ниво за повдигане на жалба за продължителността на производството са "ефективни" по смисъла на Член 13 от Конвенцията, ако те предотвратяват твърдяното нарушение или неговото продължаване, или предоставят адекватна защита за всяко нарушение, което вече е настъпило. Средството за защита е ефективно, ако може да се използва за ускоряване на решението на съдилищата, които разглеждат делото или за предоставяне на съдебен процес с адекватно обезщетение за закъсненията, които вече са настъпили (по този въпрос, виж също *Mifsud v. France* (dec.) [GC], № 57220/00, ЕСПЧ 2002-VIII);

(г) Най-доброто решение в абсолютно изражение е безспорно превенцията, както и в много сфери. Когато в съдебната система има недостатъци по отношение на изискването за разумен срок съгласно Член 6, ал. 1 от Конвенцията, средството за защита, предназначено за

ускоряване на производството, което да предотврати прекомерната продължителност, е най-ефективното решение. Такова средство предлага неоспоримо предимство пред средство предоставящо само обезщетение, тъй като то също така позволява установяването на последователни нарушения по отношение на едни и същи процедури, а не само поправя нарушението след това, както прави мярката за обезщетение. Някои държави са разбрали ситуацията перфектно, като са избрали да съчетаят двата вида защита, такава, предназначена за ускоряване на производството и на други, които да позволят обезщетение (по този въпрос, виж също) *Scordino v. Italy (№ 1)* [GC], № 36813/97, пар. 186, ЕСПЧ 2006 г.-V);

(д) Когато националната правна система е предвидила предявяване на иск срещу държавата, то такова искане трябва да остане ефективно, достатъчно и достъпно средство за защита срещу прекомерната продължителност на съдебното производство и неговата достатъчност може да бъде засегната от големи забавяния и зависи от нивото на обезщетение.

2. Прилагането на тези принципи към настоящия случай

84. Съдът счита, без предвиждане на разглеждането на въпроса дали изискването за разумен срок на Член 6, ал. 1 от Конвенцията е спазено, че оплакването на жалбоподателката по отношение на продължителността на производството в окръжния съд до доказване на противното е "спорно". Тя е имала право на ефективно вътрешноправно средство за защита в това отношение.

85. Единственото ускоряващо средство за защита в България, въведено през юли 1999 г., е "жалбата за бавност" съгласно Член 217а от Гражданския процесуален кодекс от 1952. На 1 март 2008 г. това средство за защита е заменено от "искане за определяне на крайния срок, в случай на бавност" по силата на членове 255 - 57 от Гражданския процесуален кодекс от 2007 г. (виж параграфи от 43 - 49 по-горе). Въпреки това, тъй като тази втора мярка беше въведена след края на производството на разглежданите в настоящия случай Съдът не е необходимо да разгледа неговата ефективност в настоящия контекст. Следователно, за целите на настоящия анализ ще се ограничим с ефективността на "жалба за бавност".

86. В случаите, отнасящи се главно за закъснения, възникнали преди юли 1999 г. Съдът не намери за необходимо да определи дали "жалбата за бавност" е ефективно средство за защита въз основа на това че дори и да е, тя е била въведена твърде късно, за да компенсира забавяния, които вече са извършени (виж *Джангозов срещу България*, № 45950/99, пар. 52, 8 юли 2004 г.; *Димитров срещу България*, № 47829/99, пар. 78, 23 септември 2004 г.; *Рачеви срещу България*, № 47877/99, §§ 66, 67 и 100, 23 септември 2004 г.; *Тодоров срещу*

България, № 39832/98, пар. 60, 18 януари 2005 г.; *Хаджибакалов*, цитирано по-горе, пар. 61; *Бабичкин срещу България*, № 56793/00, пар. 41, 10 август 2006 г.; *Карчева и Щърбова срещу България*, № 60939/00, пар. 54, 28 септември 2006 г.; *Кююмджян срещу България*, № 77147/01, пар. 47, 24 май 2007 г.; *Сизимов срещу България*, № 59523/00, §§ 53 и 54, 18 октомври 2007 г.; *Камбуров*, цитирано по-горе, пар. 80; *Желязков и други срещу България*, № 9143/02, пар. 49, 3 април 2008 г.; *Гивезов срещу България*, № 15154/02, пар. 38, 22 май 2008 г.; *Кунчева срещу България*, № 9161/02, пар. 40, 3 юли 2008 г.; *Маринова и Радева срещу България*, № 20568/02, пар. 31, 2 юли 2009 г.; *Кабакчиеви срещу България*, № 8812/07, пар. 38, 6 май 2010 г.; *Коцева-Денчева срещу България*, № 12499/05, пар. 28, 10 юни 2010 г.; и *Росен Петков срещу България*, № 65417/01, пар. 35, 2 септември 2010 г.). Въпреки това, в един от тези случаи Съдът отбелязва, че жалбоподателите успешно използват "жалба за бавност", за да предизвикат съдът да даде своето решение по-бързо, което показва, че средството може да бъде ефективно при определени обстоятелства (виж *Желязков и други*, цитирано по-горе, § § 17, 19, 27, 28 и 48).

87. Първият случай, в който Съдът разгледа ефективността на "жалба за бавност" е *Стефанова срещу България*. След запознаване с текста на Член 217а от Кодекса от 1952 г., е установил, че жалбата може по принцип да бъде ефективно средство за защита, но в това отношение трябва да се имат предвид специфичните обстоятелства (виж *Стефанова срещу България*, № 58828/00, §§ 68 и 69, 11 януари 2007 г.). От фактите в *Стефанова* беше установено, че тя е неефективна, тъй като забавянето е настъпило в резултат на "липса на необходимите документи и не уведомяването надлежно от съдилищата и прокуратурата на страната за издаването на решението - въпроси, които не могат да бъдат решени чрез "жалбата за бавност" (пак там, § § 70 и 71). В по-късните решения Съдът установява допълнителни ситуации, в които това средство за защита е малко вероятно да ускори производството. Не може да ускори гражданското производство спрямо, за да изчака изхода от наказателното производство (виж *Джангозов*, пар. 53, както и *Тодоров*, пар. 61, както цитирано по-горе). Тя не може да се намали закъсненията поради проблеми с връчването на призовка на ответника (виж *Сизимов*, цитирано по-горе, пар. 55), или закъснения поради неоправдано връщане на делата на по-долните инстанции (виж *Гивезов*, цитирано по-горе, пар. 38; *Цвятков срещу България*, № 2380/03, пар. 31, 22 октомври 2009 г.; *Кабакчиеви*, цитирано по-горе, пар. 42; *Коцева-Денчева*, цитирано по-горе, пар. 28; и *Росен Петков*, цитирано по-горе, §§ 34-36). Не изглежда производството да се прилага пред Върховния касационен съд (виж *Павлова срещу България*, № 39855/03, пар. 31, 14 януари 2010 г.; *Мария Иванова срещу България*, № 10905/04, пар. 35, 18 март 2010 г.;

Кабакчиеви, цитирано по-горе, пар. 41; и *Коцева Денчева*, цитирано по-горе, пар. 28). Тя не може да осигури ефективно право на защита по отношение на закъснения, които се дължат на отказ на съдилищата да организират правилното разглеждане на делото или на ситуации, в които производството е продължило твърде дълго, без да могат да се идентифицират периодите на бездействие (виж *Деянов срещу България*, № 2930/04, §§ 69-70, 30 септември 2010 г.). На последно място, не може да се намалят закъсненията, които се дължат на фактори външни за съдебната система, като например неуспеха на местните власти да предоставят на страните документи, необходими като доказателства по делото.

88. Съдът не е убеден, че "жалбата за бавност" щеше да бъде ефективна в конкретния случай, по две причини. Първо, производство е продължило три години от времето, когато е образувано (виж *Holzinger v. Austria (№ 2)*, № 28898/95, §§ 21 и 22, 30 януари 2001). На второ място, основен източник на забавяне не е толкова неуспехът на съдилищата да планират съдебните заседания в разумни интервали от време, но фактът, че те не организират разглеждането на делото правилно, което се разглежда в продължение на значителен брой заседания, както и че не е събират доказателства по по-ефективен начин. Не изглежда, че това състояние на нещата е могло да бъде отстранено чрез "жалба за бавност".

89. Безспорно е, че българското законодателство не предоставя никакви други средства за защита, независимо дали ускоряващи или компенсаторни, във връзка с прекомерната продължителност на гражданско производство (виж *Джангозов*, пар. 58; *Димитров*, пар. 82; *Рачеви*, пар. 103; *Тодоров*, пар. 65; *Хаджибакалов*, пар. 61; *Бабичкин*, пар. 41; *Карчева и Щърбова*, пар. 54; *Стефанова*, пар. 73; *Куюмджян*, пар. 47; *Сизимов*, пар. 56; *Камбуров*, пар. 82; *Желязков и други*, пар. 50; *Гивезов*, пар. 39, всички цитирани по-горе; *Илиеви срещу България*, № 7254/02, пар. 40, 28 май 2009 г.; *Демиреви срещу България*, № 27918/02, пар. 31, 28 май 2009 г.; както и *Кунчева*, пар. 41; *Маринова и Радева*, пар. 31; *Павлова*, пар. 32; *Мария Иванова*, пар. 35; *Кабакчиеви*, пар. 52; *Коцева -Денчева*, пар. 30; *Росен Петков*, пар. 36; и *Деянов*, пар. 85, всички цитирани по-горе).

90. Естествено, трябва да се спомене - и приветства – че Законът за съдебната власт от 2007 г. изрично признава в своя член 7 (1), правото на "гледане на делото в разумен срок" (виж параграф 37 по-горе) и че Гражданският процесуален кодекс от 2007 г. предвижда в Член 13, задължение на съдилищата да "разглеждат и решават делата в разумен срок" (виж точка 45 по-горе). Въпреки това, не изглежда да съществува механизъм, при който физическите лица могат да отстоява това право или да получат обезщетение за неизпълнение на това задължение.

91. Следователно Съдът отхвърля възражението на Правителството, че жалбоподателката не е успяла да изчерпа вътрешните средства за защита и установи, че е налице нарушение на Член 13 от Конвенцията.

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6, АЛ. 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

92. Жалбоподателката се оплаква, че производството е било неразумно дълго. Съдът счита, че това твърдение за нарушение следва да бъде разгледано съгласно Член 6, ал. 1 от Конвенцията, който гласи, доколкото е относимо:

“при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения ... всяко лице има право на ... на неговото дело в разумен срок от съд ...”

1. Основни принципи

93. Гаранцията за "разумен срок" в Член 6, ал. 1 служи за осигуряване на общественото доверие в правораздаването. Другата цел на гаранцията е да защити всички страни на съдебните дела срещу прекомерни процедурни забавяния; по наказателно правни въпроси, особено, тя има за цел да се избегне лицето, обвинено в престъпление да остане твърде дълго в състояние на несигурност относно неговата или нейната съдба. (виж *Stögmüller v. Austria*, 10 ноември 1969, р. 40, пар. 5, Серия А № 9). Тя подчертава значението на правораздаването без закъснения, които могат да застрашат неговата ефективност и надеждност (виж *Guincho v. Portugal*, 10 юли 1984, пар. 38, Серия А № 81; *H. v. France*, 24 октомври 1989, пар. 58, Серия А № 162-А; *Moreira de Azevedo v. Portugal*, 23 октомври 1990, пар. 74, Серия А № 189; *Katte Klitsche de la Grange v. Italy*, 27 октомври 1994, пар. 61, Серия А № 293-В; *Bottazzi v. Italy* [GC], № 34884/97, пар. 22, ЕСПЧ 1999-V; *Niederböster v. Germany*, № 39547/98, пар. 44, ЕСПЧ 2003-IV (извлечения); и *Scordino (№ 1)*, цитирано по-горе, пар. 224).

94. Разумността на продължителността на производството трябва да се преценява с оглед на конкретните обстоятелства във всеки случай и с оглед на следните критерии: сложността на делото, поведението на жалбоподателя и на съответните органи и това, което е оспорвано от жалбоподателя в съдебен спор (виж, наред с много други, *Scordino (№ 1)*, цитирано по-горе, пар. 177).

95. Държавите са длъжни да организират съдебните си системи по такъв начин, че техните съдилища да могат да отговарят и на изискванията на Член 6, ал. 1 от Конвенцията, включително задължението да разглеждат делата в разумен срок (виж, наред с много други, *Bottazzi*, пар. 22, и *Scordino (№ 1)*, пар. 183, и двете цитирани

по-горе). Те са отговорни за закъсненията, настъпили по причина на съдебни или други органи (виж, като пример, *Foley v. the United Kingdom*, № 39197/98, §§ 38-39, 22 октомври 2002). Те също са отговорни за забавяния в представянето на становищата на назначените от съда експерти (виж *Capuano v. Italy*, 25 юни 1988, пар. 32, Серия А № 119 и *Nibbio v. Italy*, 26 февруари 1992 г., пар. 18, Серия А № 228 А). Държавата може по този начин да носи намери отговорност не само за закъснение при разглеждането на определен случай, но и при отказ да увеличи ресурсите в отговор на натрупването на дела или за структурни недостатъци в съдебната си система, които предизвикват закъснения (виж *Zimmermann and Steiner v. Switzerland*, 13 юли 1983, §§ 29-32, Серия А № 66; *Guincho*, цитирано по-горе, §§ 39-41; и *Pammel v. Germany*, 1 юли 1997, §§ 69-72, Доклади за съдебни решения 1997-IV). Справянето с проблема на неоснователно отлагане на съдебното производство може по този начин да изиска от държавата да предприеме редица законодателни, организационни, бюджетни и други мерки.

96. В това отношение следва да се подчертае, че неразглеждането на конкретно дело в разумен срок не е непременно резултат на пропуски от страна на отделни съдии, прокурори или следователи. Така например, в някои случаи закъснения могат да настъпят от липсата на старание от страна на следователя, прокурора или съдията, отговарящ за конкретен случай (виж, като пример, *B. v. Austria*, цитирано по-горе, §§ 52-54 и *Reinhardt and Slimane-Kaid v. France*, 31 март 1998, пар. 100, Доклади 1998-II), при други забавянията могат да бъдат резултат от неспособността на държавата да отпусне достатъчно средства на разположение на съдебната си система (виж, като пример, *Zimmermann and Steiner*, цитирано по-горе, §§ 30-32) или неспособността да разпределя делата по ефикасен начин (виж, като пример, *Georgiadis v. Cyprus*, № 50516/99, пар. 46, 14 май 2002).

2. Период, който трябва да бъдат взет под внимание

97. Правителството счита, че периодът след теглене на жребий на 21 юни 2005 г. не трябва да се вземат под внимание, тъй като жалбата на жалбоподателката срещу разделянето на имотите явно не е успяла да отговори на законовите изисквания и защото тя не е успяла да я приведе в съответствие с тези изисквания за няколко месеца. Жалбоподателката не се противопоставя на това твърдение и счита, че срокът, който трябва да бъде взет под внимание приключва на 21 юни 2005 г.

98. Съдът отбелязва, че делото започва на 9 юли 1996 г. (виж точка 8 по-горе). Що се отнася до крайната му точка, Съдът отбелязва, че то е приключило на 30 май 2006 г., когато определението на Софийски районен съд от 25 януари 2006 г., с което се отказва да се предаде

жалбата на жалбоподателката срещу по-ранно определение пред по-горния съд, е влязло в сила (виж параграфи 33 и 34 по-горе). Фактът, че жалбоподателката не е поправила жалбата си не е проблем, който засяга края на периода, който трябва да бъде взет под внимание, но е фактор, който трябва да се вземе под внимание при определяне на разумността на продължителността на производството. Срокът, който трябва да се вземе предвид е продължил около девет години и десет месеца.

3. Разумност на този срок

99. Критериите за оценка на разумността на този период, са посочени в точка 94 по-горе.

100. Страните са представили редица аргументи по отношение на начина, по който тези критерии следва да се прилагат в конкретния случай.

101. Съдът вече е отбелязал, че производството по подялба на собствеността в България се състои от две фази, които понякога включват повече въпроси, отколкото един обикновен граждански иск и затова могат да отнемат повече време. Въпреки това, той продължава, че това е само един от факторите, които трябва да бъдат взети под внимание при оценката на разумността на тяхната продължителност (виж *Хаджибакалов*, цитирано по-горе, пар. 50; *Вътеви срещу България*, № 55956/00, пар. 40, 28 септември 2006 г.; и *Камбуров срещу България*, № 55350/00, пар. 57, 14 февруари 2008 г.). В настоящия случай е имало само четири имота, които да бъдат разделени и само на двамата съсобственици (виж точка 7 по-горе). Не е имало други спорни точки - като родство, неоснователно обогатяване, недействителност на клаузи на завещание - какъвто е случаят в много производства, свързани с разделянето на имуществото на починали лица (виж *Хаджибакалов*, цитирано по-горе, пар. 51). Изглежда, че единствената наистина спорна точка е поделяемостта на един от тези имоти - къщата в София. Делото не може да се счита за особено сложно.

102. Въпреки че поведението на страните е в основата на отлагане на някои заседания и някои други закъснения (виж точки 10, 12, 26, 27, 30, 33 и 34 по-горе), Съдът счита, че по-голямата част от забавянето е настъпило в резултат от начина, по който националните съдилища са третирали делото. По време на първата фаза на производство, която не включва сложни въпроси, Софийският районен съд извършва не по-малко от девет заседания. Четири от тях са отложени по причини, дължащи се на държавните органи: невъзможност на местните власти да предоставят на страните планове на имотите, забавяне в изготвянето на доклада на вещото лице назначено от съда и невъзможност надлежно да се призове жалбоподателката. В резултат

на това производството пред този съд е продължило повече от две години и половина (виж параграфи 9- 13 по-горе). По време на втората фаза Софийски градски съд е провел десет заседания. Три от тях са отложени по причини, дължащи се на държавни органи - закъснения при изготвянето на докладите на назначените вещи лица. В резултат на това производството пред този съд е продължило около четири години (виж параграфи

20-28 по-горе). Вярно е, че на този етап въпросите, които следва да бъдат решени са по-сложни. Въпреки това, не изглежда, че забавянето може да се обясни с този фактор единствено. Това се дължи главно на начина, по който съдилищата водят производствата. Много от тях биха могли да бъдат избегнати, ако съдилищата от самото начало, са се опитали да определят спорните въпроси и да събират доказателства във връзка с тях по по-ефективен начин (по-горе) (виж, *с необходимите изменения, Кюркчиян срещу България*, № 44626/98, пар. 69, 24 март 2005 г., и *Василев срещу България*, № 59913/00, пар. 94, 2 февруари 2006 г.). Вместо това, те разпределят разглеждането на делото в голяма част от съдебни заседания и събират доказателства по случаен начин, присъединяващ без значение всички доказателствени искания на страните и назначавайки допълнителни експертизи без основателна причина за това. Освен това, някои от интервали между заседанията са наистина прекалено големи: повече от седем месеца между тези от 20 март и 6 ноември 2002 г., повече от шест месеца между тези от 6 ноември 2002 г. и 29 май 2003 г. и повече от осем месеца между тези от 29 май 2003 г. и 12 февруари 2004 г. (виж параграфи 24-27 по-горе). Комбинацията от големия брой съдебни заседания и прекомерно големите интервали между някои от тези изслушвания доведе до неоснователно продължително производство.

103. Ето защо е налице нарушение на Член 6, ал. 1 от Конвенцията.

IV. ПРИЛАГАНЕ НА ЧЛЕН 46 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

104. Съдът намира за уместно да разгледа конкретния случай съгласно Член 46 от Конвенцията, който гласи, както следва:

“1. Високодоговарящите страни се задължават да изпълняват окончателното решение на Съда по всяко дело, по което те са страна.

2. Окончателното решение на Съда се изпраща на Комитета на министрите, който следи за неговото изпълнение.”

А. Становищата на страните

1. Правителството

105. Правителството твърди, че оценката на това дали решенията, в които Съдът е установил нарушения на изискването за разумен срок съгласно Член 6, ал. 1 от Конвенцията, са показателни за съществуването на системен проблем, наложи разглеждането на няколко фактора, като например реформата в българската съдебна система, създаването на нови контролни органи, както и приемането през 2007 г. на нов Граждански процесуален кодекс, влязъл в сила на 1 март 2008 г., както и последващото му въвеждане. По-голямата част от установените нарушения от Съда са свързани с периода преди приемането на този кодекс и се дължат на редица правни, организационни и логистични проблеми, които предизвикват забавяне на разглеждането на гражданските дела. Някои от тези са били разгледани в новия кодекс. Основната новост в кодекса са подобряването на правилата за призоваване в процеса; повишено внимание към първоинстанционното производство и писмените изложения; ограниченията върху способността на страните сочат доказателства в по-късни етапи на производството, въвеждане на съдебни решения по подразбиране, премахването на възможността за пълно повторно разглеждане при въззивните дела; въвеждането на ограничения по отношение на възможността за обжалване по законосъобразност пред Върховния касационен съд, въвеждане на опростени процедури за разрешаване на някои категории прости случаи, както и подобрения в средството за защита при ускоряването на процеса, съществуващо в стария кодекс. Всички тези новости са помогнали за подобряване на начина, по който функционира съдебната система и значително намаляват прекомерната продължителност на производството.

106. Правителството продължава и описва начина, по който действа "искането за определяне на крайния срок, в случай на бавност" и подчертава, че за разлика от "жалбата за бавност", предвидена от стария кодекс, тези искания не се подават директно пред по-горния съд, но в съда, който разглежда делото. Това е прагматично решение, с цел да се избегне забавянето по най-бързия възможен начин, а не да се дискредитира съдията, който разглежда делото пред по-високо стоящите в йерархията. По мнение на правителството, това средство за защита е изцяло съобразено със изискванията на Конвенцията. През 2007 г. районните съдилища са разгледали 242 такива искания, през 2008 г. 110, а през 2009 г. 142. През 2009 г. апелативните съдилища са разгледали 78 такива искания.

107. В подкрепа на твърденията си, правителството представя статистиката, събрана от Висшия съдебен съвет за 2009 г. Според тази статистика през 2009 г. броят на новите случаи в съдебната система се е увеличил с 12.04% в сравнение с 2008 г., въпреки че 71 000 дела за регистрация на дружества са били иззети от системата след реформата в търговския регистър. Броят на приключените през 2009 г. се е повишил с 15.46% по отношение на тези, приключени през 2008 г.; Тази цифра се дължи основно на броя дела, идващи от районните съдилища, където увеличението е с 20%. Броят на делата, обработени за по-малко от три месеца също са се увеличили през 2009 г. - 22. 62% повече от този през 2008 г. През 2009 г. броят на делата, приключили със съдебно решение, се е увеличил с 19%. Въпреки огромното нарастване на входящите дела броят на незавършените дела в края на 2009 г. е намалял с 2500 в сравнение с предходната година.

108. Според правителството, няколко други законодателни промени, също са допринесли за подобряването на начина, по който функционира съдебната система. Сред тях са измененията от 2007 г. в Закона за съдебната власт и приемането на нови правила за административното управление на съдилищата. Други фактори бяха всеобхватното наблюдение, извършвано от специална работна група, натоварена с оценката на въздействието на Гражданския процесуален кодекс 2007 г., мониторингът, извършен от Инспектората към Министерството на правосъдието и от новосъздадения Инспекторат към Висшия съдебен съвет, по-широкото използване на дисциплинарни наказания срещу съдии и подобряването на допълнителното юридическо обучение на съдиите.

109. По-нататък правителството твърди, че вниманието е било насочено към законопроекта за изменение на Закона от 1988 година. Предвиденото изменение предвижда отговорност на държавата в случай на необосновано забавяне на разглеждането на граждански и административни дела. Работата по този законопроект все още не е приключила.

110. По мнение на правителството, всичко по-горе показва, че българските власти са предприели ефективни мерки за предотвратяване на повтарящите се нарушения на правото на гледане на делото в разумен срок. Правителството все пак заявява, че ще приветства всички препоръки, направени от Съда с оглед преодоляването на проблемите, повдигнати от делото.

2. Жалбоподателката

111. Жалбоподателката твърди, че прекомерната продължителност на производството в България е системен проблем, изискващ подходящ отговор от страна на Съда. Тя сочи, че Съдът е установил нарушение на изискването за разумен срок съгласно Член 6, ал. 1 в

редица случаи, свързани с производство, което се е извършило между 1992 и 2009 г. Въпреки това, българската държава не е направила достатъчно за справянето с проблема. Законодателните реформи са били до известна степен хаотични, както се вижда от промените в политиката в тази област от едно правителство до друго. Статистиката, предоставена от правителството е непълна, не показва дали са настъпили ненужни забавяния и не може да послужи като основа да се заключи, че проблемът е бил разрешен. Реформата в правилата на гражданския процес не е достатъчна, тъй като не може да отстрани минали закъснения. Още повече, че е твърде рано да се каже дали тази реформа наистина ще има положителен ефект върху продължителността на гражданското производство. И няма как да се приеме, че Инспекторатът към Министерството на правосъдието и към Висшия съдебен съвет ще предложат решение на проблема. Правителството не е посочило конкретни примери за дела, в които намесата на тези органи е довела до ускоряване на производството. Тези органи са единствено компетентни да анализират работата на съдилищата и да правят предложения за дисциплинарни мерки, а не да дават задължителни указания за по-бърза обработка на отделните дела.

112. Жалбоподателката още заявява, че е ясно, че българското законодателство не предоставя никакви компенсаторни мерки по отношение на прекомерната продължителност на гражданско производство. Не е имало възможност да се предяви иск за обезщетение по отношение на такива въпроси, по силата на закона от 1988 година. Що се отнася до съществуващото ускоряващо средство за защита, "искане за определяне на крайния срок, в случай на бавност", то това средство е твърде подобно на своя предшественик, за да се считат за ефективно. Това напълно се потвърждава от анализа на осемте примера, предоставени от правителството. Освен това, не е ясно какви са последиците, в случай че долната инстанция не спази инструкциите, дадени от по-горния съд в такава процедура. По-горният съд не е имал правомощия да разпореди извършването на цялото производство в рамките на определен период от време. Статистиката, предоставена от правителството не показва, нито колко от исканията са били решени от националните съдилища, нито дали исканията всъщност са довели до ускоряване на производствата. При тези условия средството за защита в съответствие с членове 255-57 на Гражданския процесуален кодекс от 2007 г. не могат да се считат за ефективни и съществува ясна необходимост за Съда да разгледа въпроса в пилотно решение.

В. Преценката на Съда

1. Приложими принципи

113. Обобщение на принципите, приложими за пилотните съдебни решения, може да бъде открито в решенията на Съда по делото *Брониовски* (цитирано по-горе, §§ 188-94), *Burdov v. Russia (№ 2)* (№ 33509/04, §§ 125-28, ЕСПЧ 2009 г.-...), *Olaru and Others v. Moldova* (№ № 476/07, 22539/05, 17911/08 и 13136/07, §§ 49-49, 28 юли 2009 г.), *Rumpf v. Germany* (№ 46344/06, §§ 59-61, 2 септември 2010 г.) и *Vassilios Athanasiou and Others v. Greece* (№ 50973/08, §§ 39-42, 21 декември 2010 г.), както и в новоприетото Правило 61 от Правилника на Съда (което е въведено от Съда на 21 февруари 2011 г. и влязло в сила на 1 април 2011 г.).

2. Прилагането на тези принципи към настоящия случай

(а) Пригодност на пилотната процедурата в настоящия контекст

114. Настоящото дело е подобно на други дела, като например *Scordino (№ 1)*, *Vassilios Athanasiou and Rumpf* (всички цитирани по-горе), които също разглеждат необоснованата продължителност на производството и липсата на ефективни средства за правна защита в това отношение. Освен това, повтарящият се и постоянен характер на основните проблеми, големият брой хора в България, които могат да бъдат засегнати от това, както и необходимостта за предоставяне на тези лица на подходящо обезщетение на национално равнище са все фактори, в полза на прилагането на процедурата за пилотно съдебно решение в този случай.

(б) Наличие на практика, несъвместима с Конвенцията

115. От първото си решение относно продължителността на гражданското производство в България (виж *Джангозов*, цитирано по-горе), Съдът е установил нарушение на изискването за разумен срок съгласно Член 6, ал. 1 от Конвенцията във връзка с гражданското производство (включително административни и граждански иски в наказателното производство) в почти петдесет случая (виж Приложение 1). Четиридесет и три дела относно тези жалби са приключили с приятелски споразумения или са били заличени от списъка на Съда въз основа на едностранни ангажименти от правителството (виж Приложение 2). Според информацията в базата данни на Съда за управление на делата, в момента има около петстотин дела срещу България, които чакат първата проверка, съдържащи оплаквания относно продължителността на гражданското

производство. Горните цифри показват наличието на системен проблем (виж, наред с други органи, *Bottazzi v. Italy* [GC], № 34884/97, пар. 22, ЕСПЧ 1999-V; *Lukenda v. Slovenia*, № 23032/02, §§ 90-93, ЕСПЧ 2005 г.-X; и *Rumpf*, цитирани по-горе, §§ 64-70). Всъщност, още през 26 януари 2011 г. проблемът се отбелязва "с голямо безпокойство" от Парламентарната асамблея на Съвета на Европа, която призова България да "продължи усилията си за решаване на проблема с прекомерната продължителност на съдебните производства" (виж параграф 59 по-горе).

116. Правителството не отрича това. То навежда аргумент, че проблемът напоследък е бил преодолян, в резултат от приемането на ново законодателство и редица организационни мерки. Съдът приветства всички мерки - като например новите правила за доказателствата, съдържащи се в Гражданския процесуален кодекс от 2007 г. (виж параграфи 46-48 по-горе), които могат да предотвратят забавянето на бъдещите производства, но също така направи две отбелязвания във връзка с това твърдение.

117. Първо, в последното си Временно решение от 2 декември 2010 г. Комитетът на министрите, след като прегледа информацията - включително статистиката - предоставена от българските власти, отбелязва, че законодателните реформи през периода 2006 г. и 2010 г. все още не са произвели пълния си ефект върху продължителността на производството и че е необходим по-дълъг период преди ефективността на предприетите мерки да може да бъде напълно оценена (виж параграф 56 по-горе). Тъй като статистиките, на които правителството разчита, за да докаже пред Съда, че проблемът с прекомерната продължителност на производството в България е бил разрешен, са до голяма степен идентични с тези, които то е предоставило на Комитета на министрите, Съдът не вижда причина да се стигне до извод, който се различава от това на Комитета. Той също така смята, че е твърде рано да се установи дали мерките, предприети от българската държава за предотвратяване на неоснователното удължаване на производството, които със сигурност трябва да бъдат насърчавани, са дали конкретни резултати. В действителност, статистическите данни, предоставени от правителството не съдържат данни за средната продължителност на гражданското производство в България (виж параграфи 58 и 107 по-горе).

118. На второ място, с оглед на естеството на проблема, въвеждането на мерки, предназначени да гарантират, че разглеждането на граждански дела няма да се отлага неправомерно в бъдеще, не може да отстрани проблемите, породени от закъснения, натрупани преди въвеждането на тези мерки.

119. По тези съображения, Съдът, като приветства продължаващите усилия на българската държава да подобри скоростта, с която се

разглеждат гражданските дела и готовността на правителството да сключи приятелски споразумения по отношение на тези жалби, установи, че проблемът с прекомерната продължителност на гражданско производство в България не може на този етап да се счита за напълно решен.

120. Съдът няма функция относно изразяването на становище относно българската система на производства пред гражданските или административните съдилища. Договарящите се страни имат значителна свобода при избора на средствата, които да гарантират, че техните съдебни системи са в съответствие с изискванията на Член 6 от Конвенцията (виж *König v. Germany*, 28 юни 1978, пар. 100, Серия А № 27, и, по-скорошно, *Taxquet v. Belgium* [GC], № 926/05, §§ 83 и 84, 16 ноември 2010 г.). Освен това, необоснованата продължителност на производството е многообразен проблем, който може да се дължи на голям брой фактори, както от правен, така и от логистичен характер. Някои от тях - като например в недостига на съдии и административни служители, недостатъчни съдебни помещения, прекалено сложни процедури, процедурни пропуски, позволяващи необосновани отлагания или лошо администриране на делата - могат да бъдат вътрешни за съдебната система, докато други - като закъснялото представяне на експертните доклади и пропуските на властите да предоставят своевременно документите, необходими като доказателство – могат да бъдат външни на тази система. Ето защо Съдът ще се въздържа от посочване на конкретни мерки, които следва да се предприемат от държавата-ответник за справянето с проблема. Комитетът на министрите е по-добра позиция и в състояние да следи мерките, които трябва да бъдат приети от България в това отношение (виж, с необходимите изменения, *Burdov* (№ 2), §§ 136 и 137, и *Olaru and Others*, пар. 57, и двете цитирани по-горе, както и *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine*, № 40450/04, §§ 90-92, ЕСПЧ 2009 г.-... (извлечения)). Всъщност, както е видно от Временното решение от 2 декември 2010 г. и първото допълнение към него, Комитетът вече прави това и ще продължи да го прави в сътрудничество с националните органи (виж параграфи 56 и 57 по-горе). Като пример, следва да се посочи неотдавнашното приемане на законови разпоредби, обявяващи правото на "гледане на делото в разумен срок" (виж параграф 37 по-горе) и задължението на съдилищата да "разглеждат и решават делата в разумен срок" (виж параграф 45 по-горе).

121. Въпреки това остава въпросът за съществуването - или липсата - на ефективни средства за правна защита в това отношение (виж, с необходимите изменения, *Burdov* (№ 2), пар. 138, и *Olaru and Others*, пар. 58, и двете цитирани по-горе). В своето временно Решение Комитетът на министрите обърна внимание на този въпрос и установи,

че съществуват "някои структурни проблеми в тази област" (виж параграф 56 по-горе). Всъщност, ако не е налице пълно прилагане на гаранциите на Член 13 то това би засегнало функционирането на субсидиарния характер на Съда в системата на Конвенцията и ще отслаби ефективното функциониране на национално и международно равнище на системата на защита на човешките права, създадена по силата на Конвенцията (виж *McFarlane*, цитирано по-горе, пар. 112, с допълнителни препратки).

122. Съдът вече е отбелязал в много случаи, че в България не съществува средство за защита, при което страните по делото, пострадали от прекомерната продължителност на гражданско производство могат да получат обезщетение (виж параграф 89 по-горе).

123. Що се отнася до възможността за контрол от страна на Инспектората към Висшия съдебен съвет съгласно докладите от частни лица (виж параграфи 36 и

38 по-горе), Съдът приветства въвеждането на този орган - по-специално правомощията на Инспектората да проверява дали съдиите обработват възложените им дела в установените срокове. Въпреки това, според установената съдебна практика на Съда, тези механизми не могат да се разглеждат като ефективно средство за защита, защото те не дават на засегнатите лица субективно право да принудят държавата да упражни надзорните си правомощия (виж *Gibas v. Poland*, № 24559/94, Решение на Комитета от 6 септември 1995 г., DR 82, р. 76, at p. 82; *Kuchař and Štis v. the Czech Republic*, Реш. № 37527/97, 23 май 2000; *Horvat v. Croatia*, № 51585/99, пар. 47, ЕСПЧ 2001-VIII; *Hartman v. the Czech Republic*, № 53341/99, пар. 66, ЕСПЧ 2003-VIII (извлечения); *Джангозов*, цитирано по-горе, пар. 56; *Османов и Юсеинов*, цитирани по-горе, пар. 39; *Рачеви срещу България*, № 47877/99, пар. 101, 23 септември 2004 г.; *Сиджимов*, цитирано по-горе, пар. 41; и *Sürmeli*, цитирано по-горе, пар. 109).

124. Съдът също така е установил, че "жалбата за бавност" съгласно Член 217а от Гражданския процесуален кодекс от 1952 г. не е ефективно средство за защита в редица ситуации (виж параграф 87 по-горе). На 1 март 2008 г. това средство за защита е заменено от "искането за определяне на краен срок, в случай на бавност" по силата на членове 255 -57 от Гражданския процесуален кодекс от 2007 г. (виж параграфи 43-49 по-горе).

125. Съдът все още не е имал повод да се произнесе относно ефективността на тази нова мярка. Повечето от функциите са сходни с тези на "жалбата за бавност" и беше очевидно изградена по модела на ускоряващото средство за защита, съществуващо в Австрия, което Съдът приема за ефективно (виж параграф 49 по-горе, и *Holzinger v. Austria* (№ 1), № 23459/94, §§ 16 и 20-25, ЕСПЧ 2001-I). Въпреки това,

в следващите австрийски дела Съдът е приел, че средството за защита "Холцингер" не е ефективно по отношение на закъсненията, причинени от Върховния съд (виж *Meischberger v. Austria*, Реш. № 51941/99, 15 септември 2003, и *Potzmader v. Austria*, Реш. № 8416/05, 27 ноември 2008 г.). Той също така установи, че ефективността му не е ясна, когато общата продължителност на процедурата е необоснована, без да има конкретни закъснения по причина на определен орган или служител (виж *Maier v. Austria*, Реш. № 70579/01, 15 септември 2003). Новото българско средство за защита изглежда страда от същите недостатъци. Според преобладаващото правно становище, то – както и предшественика си - не е приложимо при забавяне на производството пред двете върховни съдилища (виж параграф 55 по-горе) и няма данни за примери за неговото използване във връзка с подобно производство. Освен това то е достатъчно подобно на своя предшественик, така че да повдигне въпроси относно способността му да доведе до ускоряване на производството в редица други ситуации (виж параграф 87 по-горе).

126. Правителството предостави осем примера за начина, по който средството за защита работи на практика. Въпреки това, само в два от тях висшите съдилища са определили срокове за започване на процесуални действия (виж параграф 51 по-горе). Освен това нито един от примерите, не съдържа информация за това дали употребата на средството за защита всъщност ускорява производството. Същото важи и за статистическите данни, предоставени от правителството (виж параграфи 52 и 106 по-горе). Въпреки че тези статистически данни показват, че все повече и повече хора прибегват до това средство за защита (през 2009 г. то е била използвано повече от двеста и двадесет пъти), няма информация, която да показва в колко от тези случаи висшите съдилища са определили срокове за по-долните съдилища да предприемат процесуални действия и в колко случаи на средството за защита е довело до действително ускоряване на производството (за разлика *Tomé v. Portugal*, Реш. № 32082/96, ЕСПЧ 1999-IX, и *Bašić v. Austria*, № 29800/96, §§ 28, 29, 37, ЕСПЧ 2001-I).

127. Освен това дори и да се приеме, че средството за защита работи ефективно, то не може само по себе си и при липса на друга също толкова важна мярка за предоставяне на компенсации за неоправданите закъснения при процедурите, които вече са приключили, за решаване на проблема с неоснователно продължителното производство. И наистина, по делото *Scordino (№ 1)* (цитирано по-горе, пар. 186) Съдът посочва, че "някои държави, като Австрия, Хърватия, Испания, Полша и Словакия, са разбрали ситуацията перфектно, като са избрали да съчетаят двата вида защита, такава, предназначена за ускоряване на производството и на друга, която да позволи обезщетение". Той също така посочва, че е ясно, че за

страни, където вече са налице проблеми във връзка с продължителността на производството, средството за защита, предназначено да ускори производството - въпреки че е желателно да го има в бъдеще – може да не е достатъчно за поправяне положение, в което производствата вече са прекалено удължени (пак там. , Пар. 185). Той потвърждава тази позиция в три последователни дела срещу Словения (виж *Žunič v. Slovenia*, Реш. № 24342/04, 18 октомври 2007 г.; *Tomažič v. Slovenia*, № 38350/02, пар. 37, 13 декември 2007 г.; и *Robert Lesjak v. Slovenia*, № 33946/03, пар. 36, 21 юли 2009 г.). С оглед на казаното по-горе, България може да се разглежда като страна, в които проблемите относно продължителността на производството вече съществуват. Конкретният случай – в който производството е продължило три години от момента, в който "жалбата за бавност" е станала достъпна и е приключило преди въвеждането на "искането за определяне на крайния срок, в случай на бавност" (виж параграфи 8, 34, 43 и 49 по-горе) – е добър пример за това. Поради това съществува ясна необходимост от въвеждане на способ за защита, който да предоставя обезщетение за предишни закъснения. Наистина, Комитетът на министрите съвсем наскоро прикани българските власти "да приключи възможно най-скоро реформата, предприета с цел да се въведе мярка, при която се предвиждат тези обезщетения за вреди, причинени от прекомерната продължителност на съдебното производство" (виж параграф 56 по-горе), и българските власти работят в момента по законопроект в тази област (виж параграфи 57 и съдиите.

109 по-горе). Съдът ще добави, че въвеждането на ефективни вътрешноправни средства за защита в тази област ще бъде особено важно с оглед на принципа на субсидиарност, така, че хората да не са систематично принуждавани да сезират с жалби Съда в Страсбург, които биха могли и по мнението на Съда, по-успешно да бъдат разгледани на първо място в рамките на националната правна система (виж *Kudła*, пар. 155, и *Scordino (№ 1)*, пар. 188, и двете цитирани по-горе).

128. Това позволява на Съда да даде указания на правителството, с цел да го подпомогне при изпълнението на задължението си по Член 46, ал. 1 от Конвенцията.

(с) Общи мерки, които трябва да бъдат приети

129. Съдът отбелязва в самото начало, че в условията на наблюдение от Комитета на министрите, държавата-ответник е свободна да избере начините, по които тя ще изпълни задължението си по Член 46, ал. 1 от Конвенцията. Въпреки това, тези средства трябва да бъдат съвместими със заключенията, посочени в решението на Съда

(виж, наред с други органи, *Burdov* (№ 2), пар. 136; *Rumpf*, пар. 71; и *Vassilios Athanasiou and Others*, пар. 54, всички цитирани по-горе).

130. С оглед на приликата на ситуациите, които са налице в настоящия случай и в делото *Vassilios Athanasiou and Others* (цитирано по-горе, пар. 55, с допълнителни препратки), Съдът ще препрати към описанието, което е дал в това решение относно основните характеристики на ефективното компенсаторно средство за защита:

– процесуалните правила, определящи разглеждането на такова искане трябва да съответстват на принципа на справедливостта, залегнали в Член 6 от Конвенцията;

– правилата за разходите не трябва да поставят прекалено голямо бреме за страните по делото, когато искането им е оправдано;

– искането за обезщетение трябва да бъде разгледано в разумен срок. В тази връзка може да се обърне внимание за подлагане на проверката на тези искания на специални правила, които се различават от тези, които уреждат обикновените искания за обезщетение, за да се избегне риска, че ако бъде разгледано в съответствие с общите правила на гражданското съдопроизводство, средството за защита може да не е достатъчно бързо (виж *Scordino* (№ 1), цитирано по-горе, пар. 200; *Vidas v. Croatia*, № 40383/04, §§ 36-37, 3 юли 2008 г.; и *McFarlane*, цитирано по-горе, пар. 123);

– размерът на компенсацията не трябва да бъде неразумен в сравнение със сумите, присъдени от Съда по подобни дела (по този въпрос виж също *Magura v. Slovakia*, № 44068/02, пар. 34, 13 юни 2006 г.; *Riškova v. Slovakia*, № 58174/00, пар. 89, 22 август 2006 г.; *Šidlová v. Slovakia*, № 50224/99, пар. 58, 26 септември 2006 г.; и *Simaldone*, цитирано по-горе, пар. 30). Във връзка с този критерий, трябва да се отбележи, че националните власти или съдилища са в по-добра позиция от Съда при определянето на съществуването и количеството на имуществените вреди. Във връзка с неимуществените вреди, съществува силна, но оборима презумпция, че прекомерната продължителност на производството ще доведе до такива вреди. Въпреки че в някои случаи продължителността на производството може да доведе до минимални неимуществени вреди или изобщо да не предизвика неимуществени вреди, националните органи или съдилища, занимаващи се с този въпрос ще трябва да обосноват решението си да присъдят по-ниска или никаква компенсация, като представят достатъчни причини, в съответствие с критериите, установени в съдебната практика на Съда. В този контекст трябва допълнително да се отбележи, че презумпцията, че прекомерната продължителност на процедурата, ще причини неимуществени вреди се отнася както за физически лица, така и за юридически лица (по тази последна точка, виж *Provide S.r.l. v. Italy*, № 62155/00, §§ 10, 12, 18 и 24, ЕСПЧ 2007 г.-VIII (извлечения));

– компенсацията трябва да се изплати незабавно и като цяло не по-късно от шест месеца, считано от датата, на която решението, което я постановява е влязло в сила (по този въпрос, виж, като скорошен прецедент, *Gaglione and Others v. Italy*, № 45867/07, §§ 34-44, 21 декември 2010 г.).

131. Съдът допълнително ще подчертае, че за да бъде истински ефективна и съвместима с принципа на субсидиарност, компенсаторната мярка трябва да работи със задна дата и да осигурява защита по отношение на закъснения, които предхождат въвеждането ѝ, както в производства, които все още са висящи, така и по дела, които са приключени, но в които страните по делото вече са подали заявление пред съда или могат да го направят (виж *Brusco v. Italy*, Реш. № 69789/01, ЕСПЧ 2001-IX; *Nogolica v. Croatia*, Реш. № 77784/01, ЕСПЧ 2002-VIII; *Charzyński v. Poland*, Реш. № 15212/03, §§ 20, 23, 36 и 40, ЕСПЧ 2005 г.-V; *Michalak v. Poland*, Реш. № 24549/03, §§ 20, 23, 37 и 41, 1 март 2005 г.; *Vokurka v. the Czech Republic*, Реш. № 40552/02, §§ 11 и 62, 16 октомври 2007 г.; *Grzinčič v. Slovenia*, № 26867/02, пар. 48 и 57-68, ЕСПЧ 2007 г.-V (извлечения); и *Grzinčič v. Slovenia*, Реш. № 463/03, пар. 39 и 63-71, 15 май 2007 г.).

132. Като пример, Съдът сочи средствата за защита, въведени през последните години в Полша (виж *Charzyński*, цитирано по-горе, §§ 12-23), Чешката република (виж *Vokurka*, цитирано по-горе, пар. 11), Словения (виж *Grzinčič*, цитирано по-горе, §§ 36-48), и Хърватия (виж *Nogolica*, цитирано по-горе).

133. Съдът заключава, че България трябва да въведе компенсаторна мярка по отношение на неразумната продължителност на гражданското производство. Това средство за защита трябва да отговаря на принципите, изложени по-горе и да стане достъпно в рамките на дванадесет месеца, считано от датата, на която настоящото решение влезе в сила.

(d) Процедура, която трябва да се спазва при подобни случаи

134. Една от целите на процедурата пилотно решение е да позволи да се даде на най-бързото възможно обезщетение на национално равнище на лицата, засегнати от структурните проблеми, идентифицирани в пилотното съдебно решение. Ето защо, пилотното решение Съдът е в положение да вземе решение за процедурата, която да бъде следвана в дела, произтичащи от един и същ системен проблем (виж *Burdov* (№ 2), пар. 142; *Olaru and Others*, пар. 59; *Yuriy Nikolayevich Ivanov*, пар. 95; и *Rumpf*, пар. 74, всички цитирани по-горе).

135. В конкретния случай, Съдът не счита за целесъобразно да се отложи разглеждането на подобни дела в очакване на изпълнението на съответните мерки от страна на държавата-ответник. Продължаването

на процеса през всички производства по обичайния начин не пречи на задължението на държавата-ответник да спази своите задължения, произтичащи от Конвенцията и по-специално тези, произтичащи от настоящото решение (виж *Rumpf*, пар. 75, и *Vassilios Athanasiou and Others*, пар. 58, и двете цитирани по-горе).

V. ПРИЛАГАНЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

136. Член 41 от Конвенцията предвижда:

“Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, 16 Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

A. Щети

137. Жалбоподателката претендира 10 000 евро (EUR) за неимуществени вреди, причинени от нарушението на Член 6, ал. 1 от Конвенцията и 3,000 евро за неимуществени вреди, причинени от нарушението на Член 13 от Конвенцията. Тя твърди, че прекомерната продължителност на производството я е поставила в позицията на значителна несигурност и ѝ е попречила да използва, да се наслаждава на и да поддържа имотите, разглеждани в производството. Това състояние на нещата, в съчетание с липсата на ефективни средства за правна защита, е причинило значително чувство на безсилие и безпомощност.

138. Правителството счита, че исканията са прекомерни.

139. Съдът счита, че жалбоподателката трябва да е претърпяла определени неимуществени вреди в резултат на прекомерната продължителност на производството, в което е участвала и липсата на ефективна правна защита в това отношение. Като се вземат предвид конкретните обстоятелства по делото и решенията, издадени по подобни дела и в условията на произнасяне по справедливост, съгласно Член 41, Съдът ѝ присъжда 1200 евро, както и всички данъци и такси.

B. Разходи и разноски

140. Жалбоподателката иска възстановяване в размер на 3205.32 евро, направени за адвокатски хонорари за четиридесет часа работа по производството пред Съда, таксувани по 80 евро на час и 156.49 евро за други разходи, като например превод на документи, пощенски

разходи, офис консумативи, копирни и телефонни разговори. Тя представя договор между нея и нейния процесуален представител, график за изработените часове и договор за преводачески услуги. Тя иска 750 евро от всяко решение, постановено по тази глава да се изплатят директно на нея (тъй като тя вече е платила тази сума на адвокатите си), а останалата част да се плати на един от процесуалните ѝ представители, г-н М. Екимджиев.

141. Правителството твърди, че броят на фактурираните часове и начислената ставка от адвокатите на жалбоподателката са били завишени. То също така твърди, че други разходи трябва да се допускат само, доколкото са подкрепени с документи.

142. Според практиката на Съда, разходи и разноските, обявени съгласно Член 41 трябва да са били действително извършени и необходими и да бъдат разумни по размер. В конкретния случай, Съдът отбелязва, че часовата ставка, начислена от адвокатите на жалбоподателката "е сравнима с тези в последните дела срещу България, които имат същата сложност (виж *Великови и други срещу България*, №№ 43278/98, 45437/99, 48014/99, 48380/99, 51362/99, 53367/99, 60036/00, 73465/01 и 194/02, §§ 268 и 274, 15 март 2007 г.; *Светия Синод на Българската православна църква (Митрополит Инокентий) и други срещу България*, №№ 412/03 и 35677/04, пар. 183, 22 януари 2009 г.; *Булвес АД срещу България*, № 3991/03, пар. 85, 22 януари 2009 г.; *Колеви срещу България*, № 1108/02, пар. 221, 5 ноември 2009 г.; и *Мутишев и други срещу България*, № 18967/03, пар. 160, 3 декември 2009 г.). Поради това могат да се считат за разумни. С оглед на това и като се има предвид, че делото, поради своя пилотен характер, повдига редица въпроси, които надхвърлят сложността на тези, които се повдигат в обикновено съдебно производство, Съдът счита за разумно да присъди пълния размер, претендиран от жалбоподателката по отношение на разноските за адвокат (в размер на 3205.32 евро). 750 евро от тази сума следва да изплати на самата жалбоподателка, а останалата част на нейния процесуален представител, г-н М. Екимджиев.

143. Що се отнася до претендирането на други разходи, Съдът отбелязва, че жалбоподателката е предоставила документи само за сумата, която тя е заплатила за преводачески услуги (101.49 евро). Затова присъжда тази сума, както и всички данъци, които могат да бъдат начислени към нея. Тя следва да бъде изплатена на процесуалния представител на жалбоподателката, г-н М. Екимджиев.

С. Лихви

144. Съдът намира за уместно, лихвата за забава да базира на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процентни пункта.

КАТО ВЗЕ ПРЕДВИД ГОРЕПОСОЧЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Присъединява* възражението на правителството за липса на изчерпване на вътрешноправните средства за защита към въпросите по съществуването на делото и *обявява* останалата част от жалбата за допустима;
2. *Отхвърля* възражението на правителството за липса на изчерпване на вътрешноправните средства за защита и *приема*, че е налице нарушение на Член 13 от Конвенцията;
3. *Приема*, че е налице нарушение на Член 6, ал. 1 от Конвенцията;
4. *Приема*, че нарушенията на Член 6, ал. 1 и Член 13 от Конвенцията, произхождат от практика, която е несъвместима с Конвенцията и която се състои в необоснованата продължителност на гражданското производство пред българските съдилища и невъзможността на България да въведе ефективен способ за страните да получат съответните компенсации в това отношение;
5. *Приема*, че държавата-ответник трябва да създаде, в рамките на дванадесет месеца, считано от датата, на която решението влезе в сила в съответствие с Член 44, ал. 2 от Конвенцията, ефективно средство за защита, което отговаря на изискванията, посочени в настоящото решение;
6. *Приема*,
 - (а) че държавата-ответник трябва да заплати жалбоподателката, в срок от три месеца от датата, на която решението влезе в сила в съответствие с Член 44, ал. 2 от Конвенцията, следните суми, които се изчисляват в български лева по курса, на датата на изплащането им:
 - (i) 1,200 евро (хиляда и двеста евро), както и всички данъци и такси, които могат да бъдат начислени относно неимуществени вреди;

(ii) 3,306.81 евро (три хиляди триста и шест евро и осемдесет и един евро цента), както и всички данъци, които могат да бъдат начислени на жалбоподателката за разходи и разноси, като 750 евро от тях трябва да заплатят на жалбоподателката, а останалата част трябва да се изплати по банковата сметка на представителя й г-н М. Екимджиев;

(б) от датата на изтичане на гореспоменатия тримесечен срок до извършването на плащането ще се дължи проста лихва върху горните суми в размер, равен на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка по време на просрочения период, увеличен с три процентни пункта;

7. *Отхвърля* останалата част от претенцията на жалбоподателката за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 10 май 2011 г. в съответствие с член 77, § § 2 и 3 от Правилника на Съда.

Фатош Арачи
Заместник секретар

Никола Браца
Председател

ПРИЛОЖЕНИЕ 1:

(Съдебни решения срещу България, в които Съдът е установил нарушения на изискването за "разумен срок" по отношение на определянето на гражданските права или задължения на жалбоподателите):

1. *Джангозов срещу България*, № 45950/99, §§ 35-41, 8 юли 2004 г.
2. *Димитров срещу България*, № 47829/99, §§ 57-69, 23 септември 2004 г.
3. *Рачеви срещу България*, № 47877/99, §§ 73-92, 23 септември 2004 г.
4. *Кръстанов срещу България*, № 50222/99, §§ 68-77, 30 септември 2004 г.
5. *Тодоров срещу България*, № 39832/98, §§ 40-51, 18 януари 2005 г.
6. *Кюркчиян срещу България*, № 44626/98, §§ 51-72, 24 март 2005 г.
7. *Хаджибакалов срещу България*, № 58497/00, §§ 47-56, 8 юни 2006 г.
8. *Бабичкин срещу България*, № 56793/00, §§ 28-36, 10 август 2006 г.
9. *Карчева и Щърбова срещу България*, № 60939/00, §§ 41-48, 28 септември 2006 г.
10. *Вътеви срещу България*, № 55956/00, §§ 34-45, 28 септември 2006 г.
11. *Стефанова срещу България*, № 58828/00, §§ 50-60, 11 януари 2007 г.
12. *Ковачева и Хаджишлиева срещу България*, № 57641/00, §§ 30-34, 29 март 2007 г.
13. *Парашкеванова срещу България*, № 72855/01, §§ 17-21, 3 май 2007 г.
14. *Костова срещу България*, № 76763/01, §§ 34-41, 3 май 2007 г.
15. *Господинов срещу България*, № 62722/00, §§ 35-44, 10 май 2007 г.
16. *Куюмджиян срещу България*, № 77147/01, §§ 33-39, 24 май 2007 г.
17. *Сизимов срещу България*, № 59523/00, §§ 38-43, 18 октомври 2007 г.
18. *Масленкови срещу България*, № 50954/99, §§ 40-44, 8 ноември 2007 г.
19. *Кавалови срещу България*, № 74487/01, §§ 64-70, 17 януари 2008 г.
20. *Додов срещу България*, № 59548/00, §§ 108-20, ЕСПЧ 2008 г.-...

21. Камбуров срещу България, № 55350/00, §§ 52-69, 14 февруари 2008 г.
22. Желязков и други срещу България, № 9143/02, §§ 33-42, 3 април 2008 г.
23. Михалков срещу България, № 67719/01, §§ 69-77, 10 април 2008 г.
24. Гивезов срещу България, № 15154/02, §§ 27-32, 22 май 2008 г.
25. Мерджанов срещу България, № 69316/01, §§ 31-43, 22 май 2008 г.
26. Кунчева срещу България, № 9161/02, §§ 25-33, 3 юли 2008 г.
27. Крушев срещу България, № 66535/01, §§ 49-54, 3 юли 2008 г.
28. Кръстев срещу България, № 29802/02, §§ 25-34, 24 юли 2008 г.
29. Атанасова срещу България, № 72001/01, §§ 51-57, 2 октомври 2008 г.
30. Петко Иванов срещу България, № 19207/04, §§ 22-30, 26 март 2009 г.
31. Братованов срещу България, № 28583/03, §§ 16-20, 23 април 2009 г.
32. Илиеви срещу България, № 7254/02, §§ 33-37, 28 май 2009 г.
33. Демиреви срещу България, № 27918/02, §§ 21-25, 28 май 2009 г.
34. Гюлева и други срещу България, № 76963/01, §§ 49-53, 25 юни 2009 г.
35. Маринова и Радева срещу България, № 20568/02, §§ 20-27, 2 юли 2009 г.
36. Руга срещу България, № 7148/04, §§ 38-41, 2 юли 2009 г.
37. Донка Стефанова срещу България, № 19256/03, §§ 14-18, 1 октомври 2009 г.
38. Цвятков срещу България, № 2380/03, §§ 27-32, 22 октомври 2009 г.
39. Начев срещу България, № 15099/04, §§ 16-21, 5 ноември 2009 г.
40. Тончев срещу България, № 18527/02, §§ 46-49, 19 ноември 2009 г.
41. Павлова срещу България, № 39855/03, §§ 19-25, 14 януари 2010 г.
42. Патрикова срещу България, № 71835/01, §§ 64-68, 4 март 2010 г.
43. Мария Иванова срещу България, № 10905/04, §§ 18-25, 18 март 2010 г.
44. Кабакчиеви срещу България, № 8812/07, §§ 29-34 и 45-47, 6 май 2010 г.
45. Георги Георгиев срещу България, № 22381/05, §§ 17-20, 27 май 2010 г.
46. Коцева-Денчева срещу България, № 12499/05, §§ 20-23, 10 юни 2010 г.

47. *Джагарова и други срещу България*, № 5191/05, §§ 14-17, 2 септември 2010 г.
48. *Росен Петков срещу България*, № 65417/01, §§ 25 и 27-29, 2 септември 2010 г.
49. *Деянов срещу България*, № 2930/04, §§ 65-66 и 73-77, 30 септември 2010 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2:

(заявления във връзка с предполагаеми нарушения на изискването за "разумен срок" по отношение на определянето на гражданските права жалбоподателите или задължения, които са били заличени от списъка на Съда след постигането на приятелски споразумения или едностранни ангажименти от правителството):

1. *Момекова срещу България*, Реш. № 76776/01, 4 декември 2007 г.
2. *Генчев срещу България*, Реш. № 24193/05, 8 януари 2008 г.
3. *Станев срещу България*, Реш. № 1115/03, 15 януари 2008 г.
4. *Порязов и Бабайкова срещу България*, Реш. № 38668/02, 1 април 2008 г.
5. *Петров срещу България*, Реш. № 26890/03, 1 април 2008 г.
6. *Борназови срещу България*, Реш. № 59993/00, 22 април 2008 г.
7. *Дечева срещу България*, Реш. № 19203/03, 10 юни 2008 г.
8. *Лазарова срещу България*, Реш. № 63813/00, 1 юли 2008 г.
9. *Марина срещу България*, Реш. № 16463/02, 3 февруари 2009 г.
10. *Александър Петров срещу България*, Реш. № 40230/03, 3 март 2009 г.
11. *Герджиков срещу България*, Реш. № 4364/04, 31 март 2009 г.
12. *Атанасови срещу България*, Реш. № 14843/04, 31 март 2009 г.
13. *Кривенчев срещу България*, Реш. № 1113/04, 14 април 2009 г.
14. *Танчев и други срещу България*, Реш. № 17366/04, 2 юни 2009 г.
15. *Видев срещу България*, Реш. № 36986/03, 9 юни 2009 г.
16. *Манлиевеи срещу България*, Реш. № 37703/03, 16 юни 2009 г.
17. *Иванов срещу България*, Реш. № 42627/02, 15 септември 2009 г.
18. *Кечеджиева-Попова срещу България*, Реш. № 15165/04, 15 септември 2009 г.
19. *Димитрова срещу България*, Реш. № 2415/03, 29 септември 2009 г.
20. *Танова срещу България*, Реш. № 30478/05, 13 октомври 2009 г.
21. *Желева и други срещу България*, Реш. № 274/04, 1 декември 2009 г.
22. *Йорданов срещу България*, Реш. № 37596/04, 1 декември 2009 г.
23. *Кънчева срещу България*, Реш. № 43009/04, 1 декември 2009 г.
24. *Милушеви срещу България*, Реш. № 23601/05, 4 май 2010 г.
25. *Костадинов срещу България*, Реш. № 2494/05, 4 май 2010 г.
26. *Въллова срещу България*, Реш. № 29322/05, 4 май 2010 г.
27. *Попов срещу България*, Реш. № 36277/05, 4 май 2010 г.
28. *Лазаров срещу България*, Реш. № 8442/05, 11 май 2010 г.
29. *Костови срещу България*, Реш. № 33497/05, 11 май 2010 г.
30. *Иванов срещу България*, Реш. № 27397/05, 18 май 2010 г.
31. *Семерджиева срещу България*, Реш. № 34852/05, 18 май 2010 г.

32. *Бонева срещу България*, Реш. № 9044/06, 1 юни 2010 г.
33. *Николов срещу България*, Реш. № 19671/05, 8 юни 2010 г.
34. *Вълчев срещу България*, Реш. № 27238/04, 8 юни 2010 г.
35. *Дойченски срещу България*, Реш. № 31695/05, 8 юни 2010 г.
36. *Петрови срещу България*, Реш. № 27937/05, 15 юни 2010 г.
37. *Якимови срещу България*, Реш. № 26560/05, 6 юли 2010 г.
38. *Праматарови срещу България*, Реш. № 34686/05, 5 октомври 2010 г.
39. *Шейтанов срещу България*, Реш. № 5131/06, 5 октомври 2010 г.
40. *Димитров срещу България*, Реш. № 31952/05, 2 ноември 2010 г.
41. *Трифенова срещу България*, Реш. № 24435/05, 2 ноември 2010 г.
42. *Тодорова срещу България*, Реш. № 20806/04, 30 ноември 2010 г.
43. *Шидерови срещу България*, Реш. № 17923/03, 18 януари 2011 г.